ZOZOLALA

tweemaandelijks stripinformatieblad *februari / maart 2004* 134

ZozoLala is een onafhankelijk stripinformatieblad, dat tweemaandelijks verschijnt. ZozoLala is gratis voor de klanten van onderstaande stripwinkels. Verantwoordelijke uitgever: Stichting Zet.E!

Vive la fête!

Van 10 tot en met 20 maart is het Boekenweek in Nederland. Een feestje voor de boekenliefhebber. Dit jaar is het thema *Gare du Nord – Ontmoetingen met Frankrijk* en is vrijdag 12 maart uitgeroepen tot de dag van het Franse stripverhaal. De Franse liefde voor *la bande dessinée* kenmerkt het land net zozeer als de lokale wijn, film en revolutie, dachten ze bij Boekenweek-organisator CPNB. We hadden het niet méér eens met ze kunnen zijn.

Vandaar dat we ervoor gekozen hebben om van deze *ZozoLala* een Boekenweek-special te maken. Dit nummer staat bol van de Franse delicatessen: klassieke Franse strips, een atlas van Frankrijk in de strip, interviews met Franse stripmakers (op twee eigenwijze uitzonderingen na), een Franse Boekenweektest. En op onze website www.antenna.nl/zozolala staat een speciale Gare du Nord-pagina met links naar verschillende artikelen over Franse strips die nu weer actueel zijn.

Los van alle francofiele voorpret gaat achter deze Boekenweek-special ook een serieuze gedachte schuil. Met de Boekenweek maakt de CPNB uitgebreid promotie voor het boek. Het stripboek hoort daar normaal gesproken niet bij, omdat de CPNB niet direct door de stripbranche gefinancierd wordt. Dat is jammer. Want van een Boekenweekgeschenk geschreven én getekend door, zeg, Jean-Marc van Tol, wordt toch niemand slechter. Terwijl andersom een Boekenweekgeschenk van Thomas Rosenboom als cadeau in de strijdspeciaalzaken evenmin zou misstaan. Het geschreven en het getekende boek hebben de belangstelling van gretige lezers gemeen. Minder koudwatervrees tussen de literaire en stripcultuur zou voordelig zijn voor iedereen. Deze Boekenweek-ZozoLala is bedoeld als teken van goede wil. Als de CPNB, stripwinkels én uitgevers nu eens – bijvoorbeeld onder het genot van een glaasje Franse wijn – zouden besluiten voortaan elkaars belangen te versterken, is het volgende jaar weer feest. Wij zijn er klaar voor. *Bonne dégustation!* ***De redactie***

ALKMAAR

Bookers & Strippers
Boterstraat 19
1811 HP / 072 - 512 19 16

De zwarte valk
Voordam 4
1811 MA / 072 - 515 63 23
peter.schuurman@eutronet.nl

ALMERE

Rataplan
Grote Markt 195
1315 JE / 036 - 534 39 95

AMERSFOORT

De 6 Nenzen
Zuidsingel 69
3811 HD / 033 - 475 37 31

AMSTERDAM

Het beeldverhaal
Kinkerstraat 162-164
1053 EH /020 - 6855100
www.het-beeldverhaal.nl

Krasser
Tussenmeer 329
1069 DR /020 - 6191858

Lambiek
Kerkstraat 78
1017 GN / 020 - 626 75 43
www.lambiek.net

Nou moe!?!
Krugerplein 17
1092 KA / 020 - 693 63 45

AMSTERDAM

Snoek
Eerste van Swindenstraat 545
1093 LC / 020 - 668 47 64
www.snoekstrips.nl

ANTWERPEN

Mekanik strip
St. Jacobsmarkt 73
2000 / 03 - 234 23 47
www.mekanik-strip.be

APELDOORN

Collector
Korenpassage 17
7311 LZ / 055 - 521 47 96
www.thecollector.nl

De tweede lezer
Eerste Wormensteweg 102
7331 DK / 055 - 542 72 02
www.tweedelezer.nl

ARNHEM

De noorman
Koningstraat 43
6811 DH / 026 - 442 09 09
de-noorman@planet.nl

ASSEN

Plok.. strips en eh... dingen!
Stationsstraat 1
9401 KV / 0592 - 31 32 92

BERGEN OP ZOOM

Gilles de Geus
Boomstraat 6 (passage)
4611 NC / 0164 - 24 74 62

BRUGGE

De Striep c.v.
Katelijnestraat 42
8000 / 050 - 33 71 12
www.striepclub.be

BRUSSEL

Het B-gevaar
Greepstraat 15
1000 / 02 - 513 14 86

DELFT

Bul Super
Breestraat 18 - 22
2611 RG / 015 - 212 60 97

DEN BOSCH

Silvester
Snellestraat 8
5211 EN / 073 - 690 14 60
www.silvesterstrips.nl

DEN HAAG

Haagse stripshop
Wagenstraat 133
2512 AT / 070 - 363 41 15
www.stripnet.nl/haagsestripshop

Mieke's striptiek
Chasséstraat 71
2518 RW / 070 - 365 07 38

Walk in
Herengracht 13
2511 EG / 070 - 364 63 36

DORDRECHT

Sjors
Scheffersplein 1
3311 EJ / 078 - 614 20 12

EINDHOVEN

www.eppo.nl

ENSCHEDE

De strip-aap
Javastraat 22
7512 ZJ / 053 - 430 52 61
www.stripaap.nl

GEEL

Alfa strip
Nieuwstraat 12
2440 / 014 - 58 43 80

GENT

Pierke
Frans van Rijhovelsan 312
9000 / 09 - 227 70 86

GOES

Het paard van Troje
Langevorststraat 2
4461 JP / 0113 - 21 46 91
www.paardvantroje.nl

GRONINGEN

Modern papier
Peiserstraat 20
9711 KL / 050 - 313 25 21
www.modernpapier.nl

HAARLEM

Stripwinkel Beedee
Anegang 42
2011 HS / 023 - 531 01 68
www.beedee.nl

HASSELT

Wonderland
Paardsdemerstraat 17
3500 / 011 - 22 82 00

HELMOND

De boekenwurm
Heistraat 60
5701 HP / 0492 - 59 08 83
www.stripfan.nl

HOORN

Het gele teken
Grote Oost 37
1621 BR / 0229 - 21 86 23

INTERNET

www.stripboekhandel.nl

KAMPEN

De fantast
Burgwalstraat 7
8261 HJ / 038 - 332 03 25

KORTRIJK

De Boekenwolf
Meensesteenweg 18
8500 / 056 - 35 64 98
www.boekenwolf.be

LEEUWARDEN

De balloon express
Korfmakerstraat 1
8911 LA / 058 - 213 21 46

De rat
Voorstreek 83
8911 JL / 058 - 215 16 00

LEIDEN

Dumpie
Nieuwe Rijn 18
2312 JC / 071 - 512 64 04
Dumpie@adres.nl

Leidse stripshop
Aalmarkt 4
2311 EC / 071 - 512 18 02
www.leidsestripshop.nl

LELYSTAD

R.E.MIND (2e hands)
Rode Klif 216
8223 CK / 0320 - 24 40 03
www.remindcreations.nl

LEUVEN

Het besloten land
Parijsstraat 16
3000 / 016 - 22 58 40
www.hbl.be

Gobelijn
Mechelsestraat 35
3000 / 016 - 23 55 86
gobelijn@chello.be

MECHELEN

Comic strips
Hoogstraat 28
2800 / 015 - 42 06 50
www.comic-strips.com

De stripkever
Bruulcenter, Bruul 79
2800 / 015 - 21 76 05

MIDDELBURG

Het Perron
Herenstraat 17
4331 JS / 0118 - 63 47 47

NIJMEGEN

De noorman
Van Welderenstraat 45^
6511 MC / 024 - 32 26 146

ROTTERDAM

Dick Bos
Junolaan 2
3054 PW / 010 - 461 31 47
www.stripwinkeldickbos.nl

Donner boeken
Lijnbaan 150
3012 ER / 010 - 413 20 70

Yendor
Korte Hoogstraat 16
3011 GL / 010 - 433 17 10
stripwinkel.yendor@planet.nl

SINT TRUIDEN

De galliër
Beekstraat 58
3800 / 011 - 67 17 39
www.gallier.be

SCHIEDAM

't centrum
Korte Singelstraat 20a
3112 GB / 010 - 426 25 84

TURNHOUT

Tistjen Dop
Pateretraat 96
2300 / 014 - 42 88 29
www.tistjendop.be

UTRECHT

Piet Snot
Vismarkt 3
3511 KR / 030 - 231 84 72

Strip en lektuurshop
Oude Gracht 194
3511 NR / 030 - 233 43 57
www.stripart.nl

VENLO

De laerpoort
Grote Kerkstraat 14
5911 CH / 077 - 354 40 69

VLAARDINGEN

Scriptzaak DoZo
Hoogstraat 105
3131 BM / 010 - 435 62 93

ZWOLLE

De boekenhalte
Assendorperstraat 103
8012 DH / 038 - 422 10 77
boekenhalte@planet.nl

Schijnbewegingen
Gregory Charlet zoekt zijn eigen weg

Dit voorjaar verschijnt het tweede deel van *Kabbala*, het opmerkelijk ambitieuze solodebuut van de jonge Fransman Gregory Charlet (1974). Behendig jonglerend met verschillende verhaalniveaus laat Charlet zijn jonge hoofpersonen zoeken naar een nieuw engagement in hun leven. Een jaar na het verschijnen van deel één, zet de veelbelovende auteur uit Lille opnieuw alles op alles om te bewijzen dat hij heel wat meer kan dan hongerige vampiers tekenen.

Kabbala 2

Charlets ambities zijn alleen al aan de vorm van de eerste *Kabbala* af te lezen. Op het omslag prijken geen schreeuwerige titelletters, maar een bescheiden naamsticker. Geen opzichtige kleuren, alleen wat oker en bruin. Geen titelpagina, maar een dromerige, tekstloze proloog. Allemaal tekens van een prettig soort eigenwijsheid. Charlets solodebuut verscheen bij de mainstream-uitgever Dargaud, maar daar lieten ze de jonge stripmaker graag wat dollen met de vorm. Ze hadden gezien dat Charlets dwarsheid imposante scènes kon opleveren. Zoals bij het optreden van de mobiele eenheid tijdens een demonstratie. Daar introduceert Charlet de oproerpolitie met geloofwaardige grimmigheid. Of wanneer de hoofdpersoon van Kabbala in een ziekenhuis weer bij bewustzijn komt. Dat brengt Charlet met zo'n overtuigend beeldritme, dat je als lezer zelf onbewust ook even met je ogen moet knipperen. Het zijn subtiele hoogtepuntjes, die veel goeds beloven voor de toekomst.

Metropool

Wat Charlet betreft, brengt die toekomst nog flink wat delen van *Kabbala*. "Het hele verhaal zal uiteindelijk zo'n vijfhonderd pagina's tellen," schat hij in, "verdeeld over cycli van drie albums. Die ruimte heb ik nodig om mijn personages volledig te kunnen ontwikkelen. En om een antwoord te vinden op de vraag die ik me samen met hen stel: kun je de wereld veranderen?" In het eerste deel zit Charlets opzet nog vooral tussen de regels in. Hij introduceert geloofwaardig en met veel vaart een jonge striptekenaar die zich met zijn vrienden staande probeert te houden in een naamloze grote stad. Het aanzien van de stad wordt gedomineerd door twee ranke wolkenkrabbers. Gebouwen waar de tekenaar Gaël onrustig over droomt. Wat als deze twee steenklompen nu eens alles in hun schaduw zouden stellen? De Twin Towers? "Nee, niet echt," zegt Charlet. "Ik had ze al bedacht voor 11 september 2001. Ook het omslag van deel twee, waarop de torens ingestort te zien zijn, heeft met 11/9 niet direct te maken. Geloof het of niet. Van de aanslagen op het World Trade Centre weet ik te weinig om daar echt over te kunnen vertellen. Maar die gebouwen staan natuurlijk wel symbool voor een kapitalistische metropool, zoals je die bijvoorbeeld ook in *Akira* kunt zien. Dus indirect is er wel een verband." Charlet contrasteert het beeld van de metropool met Gaëls directe omgeving, een vervallen stadswijk waar twee bescheiden kantoorflats het uitzicht bepalen. Wat is werkelijkheid en waar begint de fantasie? Charlet: "Gaëls woonplaats heb ik losjes geïnspireerd op mijn eigen woonplaats Lille. Oude huizen, waar steeds meer flats tussen opduiken. Rommelige vormen en verval tegenover hoekige, steriele constructies van staal en glas. Door die oprukkende hoogbouw gaat de stad steeds meer op andere steden lijken."

Ontwikkeling

Tegen dit veranderende stadsdecor besluit Gaël mee te lopen in een anti-racismebetoging. De demonstratie loopt uit de hand, er vallen gewonden, Gaël belandt in het ziekenhuis. Als hij weer naar huis

mag, loopt de zachtaardige tekenaar tegen een opdringerige jeugdbende aan. Heel verrassend weet de jongeman, die enige pagina's daarvoor nog een dromerige fantasystrip zat te tekenen, de bendeleden van zich af te slaan. Charlet: "Ik wil in *Kabbala* mensen laten zien die een ontwikkeling doormaken. Dat kan psychologisch of fysiek zijn. De serie als geheel zal geen echte hoofdpersonen kennen. Ik wil juist verschillende personages laten zien. Het tweede deel draait bijvoorbeeld niet meer om Gaël, maar om zijn vriendin Carole. Het zal duidelijker worden wie zij is. Gaël zal zijdelings nog wel aan bod komen - hij blijkt aan boksen te doen - maar Carole is de hoofdfiguur. Ook introduceer ik nog wat andere personages, die in latere delen weer een hoofdrol zullen spelen. In de loop van de serie zullen alle personages ouder worden. Zo zou Gaël later best eens vader kunnen worden. Het verhaal is voor mij deels ook een ontdekking. Een zoektocht waarbij ik de lezers graag op het verkeerde been zet." De titel van zijn serie is typisch zo'n schijnbeweging van Charlet. In het eerste deel van *Kabbala* komen de mystieke joodse boeken nergens aan bod. Aanvankelijk was dat wel de bedoeling, zegt de stripmaker, toch kwam het er uiteindelijk niet van. *Kabbala* staat nu meer voor het open karakter van Charlets serie. "Het is nu meer de suggestie van eerbiedige verwondering, openbaring. De kabbala schrijft bijvoorbeeld haar lezers geen dwingende gedragsregels voor, zoals dat in de bijbel met de tien geboden wel gebeurt. De basisgedachte is eerder dat je al doende leert. Wat dat betreft is er een overeenkomst met het boeddhisme. Volgens het boeddhisme heeft iedereen Boeddha in zich. Als je respectvol leeft, kom je vanzelf verder. Het goede zit al in jezelf; daar zijn verder geen regels of geboden voor nodig."

Trein

Racisme, geweld en stedelijk verval spelen een grote rol in Kabbala. Het onbehagen in Charlets vaderland, bijvoorbeeld het doordringen van Jean-Marie le Pen tot de laatste ronde van de presidentsverkiezingen twee jaar geleden, klinkt duidelijk in de strip door. Volgens Charlet is het probleem voor een belangrijk deel terug te voeren op het individualisme dat zijn medeburgers in de ban houdt. Charlet: "Ik heb de indruk dat mensen niet meer in staat zijn om buiten hun eigen kringetje te kijken. De mensen worden in een mal gedrukt: je gaat studeren, werken, samenwonen. Heel rechtlijnig. Voor je het weet kom je daardoor in een soort cocon terecht, waar de buitenwereld niet gemakkelijk meer in doordringt. Als er maatschappelijke problemen zijn, voelen mensen zich niet aangesproken. Wanneer er bijvoorbeeld bij een bedrijf ontslagen vallen, komt niemand in actie. De mensen denken dat ze de dans zelf wel zullen ontspringen. Dat anderen in de problemen komen, vinden ze jammer. Maar pas als ze zelf de klos zijn, doen ze iets. Dat zag je ook bij Le Pen. Pas toen hij doorging naar de tweede ronde, kwam er echt een tegenbeweging op gang. Alsof hij voor die tijd geen bedreiging vormde." Bij al zijn onbehagen verbaast de passiviteit van de mensen Charlet niet echt. Het is maar al te makkelijk om je door de omstandigheden te laten meevoeren, erkent hij. Tragisch, maar misschien wel van alle tijden. Charlet herkent de mentaliteit in het slotbeeld van Émile Zola's literaire klassieker *La bête humaine*: "Dat is een beeld dat altijd bij me opkomt als ik aan de samenleving denk: een trein vol zingende mensen aan boord die met volle vaart voortraast zonder dat iemand weet waar hij heen gaat."

Eenvoud

Behalve met Zola associeert Charlet *Kabbala* ook met *American history X*. Deze film uit 1998 gaat over twee broers, van wie de een een extreem-rechtse skinhead is en de ander dat later wordt. Pas als ze zich gaan verdiepen in de zwarte jongeren waar ze zich tegen afzetten, ontdekken ze dat die worstelen met dezelfde problemen als zij zelf. Charlet: "*American history X* is eenvoudig en ontroerend tegelijk. Dat is een combinatie die me erg aanspreekt. In wezen gaan de maatschappelijke problemen terug op eenvoudige oorzaken. Het komt erop aan mensen niet meteen te veroordelen, maar om eerst goed te kijken voordat je oordeelt over goed en kwaad." Complexe problemen die eenvoudige oorzaken hebben. Het is een paradox die terugkeert in Charlets beeldtaal. Aan de ene kant goochelt hij er op los met verschillende verhaallagen - de lezers van Kabbala flitsen heen en weer tussen Gaëls ervaringen

Kabbala 2

in de stad, zijn sprookjesachtige tekenwerk, zijn dromen, zijn nachtmerries - aan de andere kant verbeeldt hij die verschillende realiteitsniveaus met aanstekelijke puntigheid. Charlet wil vermijden iets ingewikkeld neer te zetten wat hij ook eenvoudig kan uitdrukken. Diepgang aanbrengen in zijn verhaal zonder zijn toevlucht te nemen tot overbodige franje. Charlet: "Het is makkelijk om met beelden veel te suggereren, veel details en opzichtige perspectieven te gebruiken, en weinig te zeggen. Ik werk liever andersom: zo leesbaar mogelijk het verhaal vertellen zonder de structuur ervan te versimpelen. Dat is waar voor mij als stripmaker de echte vragen liggen."

Vampiers

De wortels van deze aanpak liggen bij Charlets studiejaren aan de kunstacademie van het Belgische Tournai. Daar studeert hij na een valse start als wiskundestudent stripmaken bij Antonio Cossu. Als zoon van een postbode en sociaal werkster komt Charlet niet uit een artistiek milieu. Pas tijdens zijn studietijd kan hij naar eigen zeggen inschatten hoe goed zijn werk is vergeleken bij dat van anderen. Hij leert andere strips kennen dan de *Asterixen* en *Lucky Lukes* uit zijn ouderlijk huis en ontwikkelt een voorliefde voor de in het Frans vertaalde manga's van Kishiro en Matsumoto. Ook vergaapt hij zich aan de pagina's van zijn medestudenten Amaury Bouillez, François Vanyda en Hyuna, die momenteel bij verschillende Franse uitgevers debuteren, en de strips van Muñoz, McKean en Blain. Tijdens een bezoek aan het stripfestival van Angoulême laat hij zijn portfolio achter bij verschillende uitgevers. Zo komt zijn werk onder ogen van scenarist Eric Corbeyran. Die ziet wel wat in de dynamische stijl van de jonge tekenaar en vraagt hem voor het tekenwerk van een vampierstrip die hij nog op de plank heeft liggen. Van het resultaat zijn inmiddels onder de titel *Meesters van het spel* drie delen verschenen. *Meesters van het spel* is een ruig, gewelddadig horrorverhaal dat draait om de vampiers die Corbeyran graag opvoert in zijn werk. Hoofdrolspeler is de gehandicapte jongen Quinten die verzot is op rollenspellen. Via het internet komt hij op het spoor van een macaber spel waarbij realiteit en fantasie op een perverse manier in elkaar overlopen.

Meesters van het spel 3

Voeling

Bij Corbeyrans uitzinnige 'splatter'-verzinsels kan Charlet zich als een gretige jonge hond uitleven. Hij gaat er tegenaan met springerige manga-lay-outs en gedempte, aardse kleuren. Naarmate Quinten verder in het macabere complot verzeild raakt, neemt de dreiging in Charlets tekenwerk toe. De eerste cyclus van drie delen mondt uit in een tergende onderaardse scène die op een gruwelijke hallucinatie lijkt, een heftige *bad trip*. Charlet blikt nuchter op zijn eerste drie boeken terug. "Meer dan wat ook was het voor mij de eerste kennismaking met het vak. Mijn eerste stappen als professional: hoe maak ik 46 pagina's binnen de deadline. Het heeft me efficiënt leren werken. Daar profiteer ik nu van met *Kabbala*. Zonder verder neerbuigend te willen doen over *Meesters van het spel*, het is nu wel duidelijk hoe het verhaal verder zal gaan: meer bloederige scènes, meer plotse verhaalwendingen, et cetera. Ik ben gewoon de tekenaar, meer niet. Bij *Kabbala* ben ik ook degene die het verhaal vertelt. Dat geeft veel meer vrijheid: ik bepaal zelf of ik tien pagina's de ruimte wil nemen voor een scène, of het juist heel kort wil vertellen. Ik heb meer voeling met de personages, dat bevalt me." Charlet heeft nog een tweede cyclus van *Meesters van het spel* te gaan. Nog drie keer elk jaar een nieuw deel en dan zijn de vampiers uitgeraasd. Voor daarna loopt de jonge tekenaar nu al over van de plannen. Zo schrijft hij momenteel aan een realistisch scenario over een liefdesrelatie. Daarnaast staat een *Lord of the rings*-achtig project met veel actie en gedetailleerd tekenwerk op stapel. Charlet: "Wat het ook wordt, ik zal de andere verhalen de komende jaren naast *Kabbala* moeten maken. Dus het zullen hooguit mini-series worden, of alleen scenario's. Niets groots in ieder geval."

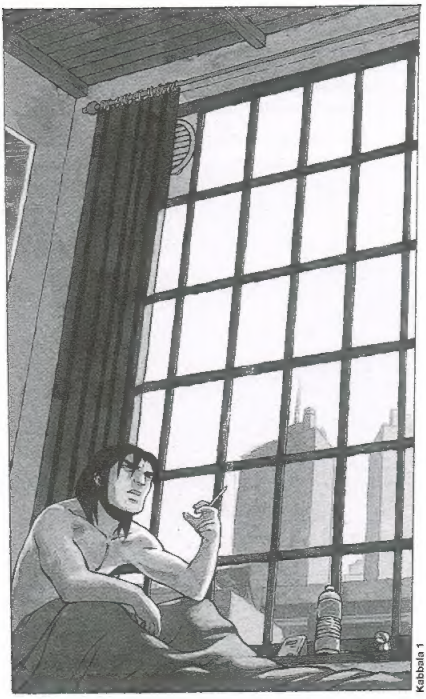

Kabbala 1

Boksen

Bij alle ambities en plannenmakerij komt de jonge stripmaker graag achter de tekentafel vandaan. Hij beoefent verschillende vechtsporten: karate, taekwondo, aikido, boksen. Daarnaast studeert hij ook nog eens Japans. Dat de auteur van het bedachtzame *Kabbala* zich interesseert voor de oosterse cultuur en vechtsporten, komt niet echt als een verrassing. Maar boksen? Charlet ziet geen probleem. "Boksen trekt me om verschillende redenen. Stel dat je mensen tegenkomt die op ruzie uit zijn. Dan voel je je zeker, omdat je gewend bent aan fysiek contact. Je bent niet bang om een klap te incasseren, want je weet wat dat is, een klap incasseren. Je voelt minder angst. Als ze écht willen vechten vind ik dat prima, maar dan wel in een ring. In de ring is er uiteindelijk altijd wel iemand die sterker is." Lachend: "Maar eerlijk gezegd is boksen ook gewoon heerlijk om stoom af te blazen na een lange dag achter de tekentafel."

Toon Dohmen

De boeman 1

Lebeault & Filippi

Uitg. Dupuis; 56 pl.; kleur; harde kaft; € 12,95

Lebeault en Filippi zijn nieuwe namen in de serie Vrije vlucht van Dupuis. In de Franse taal hebben zij beiden al het een en ander gepubliceerd. Fabrice Lebeault is vooral bekend als tekenaar van *Horologium* (uitg. Delcourt). Denis-Pierre Filippi schrijft vooral scenario's voor Les Humanoïdes Associés en werkte onder anderen samen met Sandrine Revel en Olivier Boiscommun. Een terugkerend thema in Filippi's scenario's, en ook in *De boeman*, is dat van het kind dat geconfronteerd wordt met gebeurtenissen waar het geen grip op heeft. Zijn inspiratie haalde Filippi voor *De boeman* zo te zien vooral uit de gothische romans van rond het einde van de negentiende eeuw. Drie weeskinderen zwerven door een fictief land. Gedreven door honger gaan zij het stadje Mensfield binnen in de hoop er op de markt wat te eten te kunnen stelen. De vijandige houding van de dorpsbewoners dwingt hen Mensfield weer te verlaten zonder eten en de jongste van de drie, Clotilde, bezwijkt aan de honger. De twee andere kinderen, William en Benjamin, keren terug naar het dorp en vinden een schuilplaats. Ze komen er achter dat de dorpsbewoners in doodsangst leven voor een mysterieuze verschijning die hen 's nachts terroriseert. De jongens zijn vastbesloten het mysterie van de nachtelijke bezoeker te ontraadselen. *De boeman* is een spannend verhaal. De gebeurtenissen in het dorp worden afgewisseld met beelden van het leven van de kinderen in een weeshuis. Niet alleen vraag je je als lezer af wat er aan de hand is in het dorp, maar ook wat er gebeurd is in het weeshuis en waarom de kinderen daaruit zijn gevlucht. Helaas moet er voor de ontknoping van beide verhaallijnen gewacht worden op het tweede deel van het verhaal.

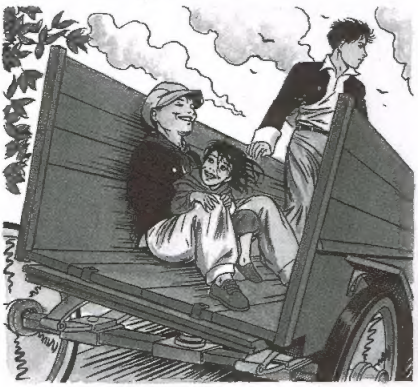

Lebeaults tekenstijl doet vooral denken aan Manara, Giardino en Ghigliano. Opvallend aan deze strip is dat de kinderen realistischer zijn getekend dan de meeste volwassenen. Een nog opvallender kenmerk van Lebeaults eigen tekenstijl zijn de vele close-ups van gezichten. Op bijna elke pagina word je als lezer triest aangekeken door de jongens. Ik kan me voorstellen dat er mensen zijn die hier na verloop van tijd de kriebels van krijgen, want wat de een ontroerend vindt, vindt de ander nu eenmaal sentimenteel, maar mij stoorde het niet zo. *De boeman* is in de eerste plaats een spannende, goed vertelde en getekende avonturenstrip. ***Hans Pols***

Retrospectieve Marc Sleen

Kerremans, Desmedt, Vints & De Rore

Uitg. Marc Sleen Fanclub

Tentoonstellingscatalogus; 280 pagina's; harde kaft; € 32,00

Dat striptekenaar Marc Sleen met zijn strip *Nero* onlangs gestopt is, was zeker in Vlaanderen groot nieuws. Ondanks dat de strip in Nederland nooit zoveel bekendheid en roem heeft gekregen als de *Suske en Wiske*-serie, moet vastgesteld worden dat *Nero* misschien wel een veel grotere impact heeft gehad voor de Vlaamse stripcultuur. Het is dan ook niet vreemd dat van 28 november 2003 tot 11 januari 2004 in de Gentse Kunsthal een grote tentoonstelling aan het werk van Sleen werd gewijd. Ter begeleiding van deze retrospectieve bracht de Marc Sleen Fanclub een werkelijk zeer lijvig boekwerk uit dat de verschillende facetten van de tekenaar uitputtend in beeld brengt. Naast het onvermijdelijke jeugdwerk zijn dat vooral spotprenten en verschillende opgestarte stripseries die een minder lang leven hadden dan *Nero*. Natuurlijk gaat het grootste deel van dit bijna driehonderd pagina's tellend boekwerk over zijn chef-d'oeuvre. Strippagina's, covers, varianten en minder bekend materiaal worden hier getoond. Doordat slechts een beperkt deel is afgebeeld als origineel materiaal, beklemt een beetje het gevoel van 'te veel en overbodig'. Ondanks het kloeke formaat zijn veel tekeningen relatief klein afgebeeld, veelal ook nog eens in kaders waardoor een museale indruk benadrukt wordt. Een rustigere inrichting en opzet - zelfs met minder pagina's - had de kwaliteit geen slecht gedaan. Ook de afwezigheid van enige redactionele bemoeienis doet het boek geen goed. Slordige type- en zetfouten, teksten die beter gestroomlijnd hadden kunnen worden, dubbelingen, het zijn allemaal zaken die een dergelijk pretentieus boekwerk misstaan. Voor de ware fanaat natuurlijk geen enkel beletsel om deze catalogus aan te schaffen. Maar een standaardwerk is het boek niet geworden, spijtig genoeg. ***Bert Meppelink***

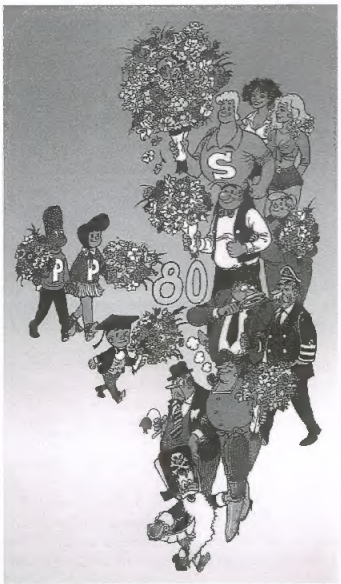

Lois 1: De zonnekoning

Pâques & Martin

Uitg. Casterman; 46 pl.;kleur; slappe kaft; € 4,95

Op hoge leeftijd is Jacques Martin nog altijd actief als stripmaker. Onlangs verscheen *De groene rivier*, een nieuw album van *Alex* en even later zelfs het eerste deel van een door hem geschreven reeks: *Lois*. Het tekenen moet Jacques Martin om gezondheidsredenen de laatste jaren overlaten aan anderen. Voor *Lois* is dat Olivier Pâques.

Voor deze nieuwe reeks heeft Martin gebruik gemaakt van een uitgangspunt dat we ook uit zijn andere reeksen kennen. De hoofdpersoon is bevriend met een historisch personage. Bij *Alex* is dat Julius Caesar, bij *Arno* Napoleon en bij *De avonturen van Tristan* Gilles de Rais. *Lois* speelt zich af ten tijde van Lodewijk XIV, de zonnekoning. Als dit verhaal begint, is Lois Lorcey betrokken bij de bouw van Versailles. Lodewijk XIV is er 's avonds getuige van hoe de jonge Lois misbruikt wordt door enkele edellieden, die hem een soort live sexact laten opvoeren. Hij maakt een einde aan de vernederende situatie en neemt Lois onder zijn hoede.

De zonnekoning stuurt Lois op reis. Zijn opdracht is om zo veel mogelijk tekeningen te maken in Louisiana, een verre streek waar toendertijd weing van bekend was. De scheepsreis er naartoe verloopt niet zonder problemen met piraten, maar Lois weet zich door zijn heldhaftige gedrag verzekerd van een onderscheiding. Uiteindelijk komt hij aan in Louisiana waar hij kennismaakt met gouverneur De Saint-Farge en zijn beeldschone dochter. Voordat hij weer terugkeert naar Frankrijk beleeft hij nog een aantal avonturen.

De zonnekoning heeft weinig om het lijf. Het is een klassiek, historisch avonturenverhaal, met tamelijk voorspelbare ontwikkelingen. Pâques is een middelmatige tekenaar, die vooral moeite lijkt te hebben met het tekenen van mensen. Zijn indianen hebben een vreemde, uitgerekte lichaamsbouw, zie bijvoorbeeld het omslag van dit boek. Van een nieuwe reeks van Jacques Martin, die heeft bewezen goede verhalen te kunnen schrijven, had ik meer verwacht. ***Hans Pols***

Nadat hij de ochtend heeft doorgebracht met staatszaken, neemt de koning, zoals stilaan zijn gewoonte wordt, zijn hovelingen mee voor een wandeling door Versailles.

De gele kruik

Atangan

Uitg. Atlas; 48 pl.; kleur; hardcover; € 9,95

De gele kruik is getekend door een Amerikaan, maar ziet er eigenlijk Japanser uit dan menige manga afkomstig van een Japanner. De debutant Atangan heeft zich bij het tekenen van oude Japanse sprookjes laten inspireren door houtsneeprenten. *De gele kruik* bevat, behalve het langere titelverhaal, nog een kort sprookje over een monnik en twee (vrouwelijke) chrysanten die strijden om zijn voorkeur. Dat verhaal is in dezelfde fraaie stijl getekend, maar is duidelijk vulmateriaal om het boek meer volume te geven.

De gele kruik is qua tempo en opbouw veel sterker. Het gaat over de visser Nikotuchi die een grote gele kruik opvist uit zee. De pot bevat een beeldschoon meisje, O Haru San. Deze 'dochter van de grote zeekoning' is op zoek naar een geschikte huwelijkskandidaat. Ze heeft al iets gehad met een olifant en een os, maar geen van beiden voldeed. Als Nikotuchi voorstelt om het eens met een mens – hijzelf bijvoorbeeld – te proberen, wil ze wel, maar op één voorwaarde: hij mag nooit liegen.

Het spreekt vanzelf dat hij dat wel doet en die moraal zie je al ver van tevoren aankomen. Maar toch strijdt Nikotuchi tot het uiterste voor zijn geliefde vrouw. Hij legt het zelfs aan met de duivelse en onverslaanbaar geachte ridder Hoso No Kami die O Haru San heeft ontvoerd.

De gele kruik is het debuut van tekenaar Patrick Arangan, maar dat zou je niet verwachten. Het tekenwerk is prachtig en de authentiek Japans ogende stijl versterkt de geloofwaardigheid van het – zoals in sprookjes gebruikelijke – simpele en rechttoe-rechtaan vertelde verhaal. Natuurlijk is er sprake van een moreel dilemma, een daarop volgend intens drama, een schier onmogelijke opdracht en een beloning voor de held. *De gele kruik* is een stripboek met artistieke pretenties die worden waargemaakt en tegelijkertijd toont het aan dat de ouderwetse en voorspelbare vertelstructuur van sprookjes nog steeds goed werkt. ***Gerard Zeegers***

DEZE TREURENDE ZIELEN ZIJN IN DE BAN VAN EEN ONONTKOOMBARE MACHT EN GEDOEMD VOORGOED TE SMACHTEN NAAR IETS WAT ZE NOOIT ZULLEN BEZITTEN.

De reizen van Alexander Icaro 1: De zonen van Alhambra

Roca

Uitg. Prestige; 52 pl.; kleur; slappe kaft; € 6,99

Paco Roca debuteerde een kleine twee jaar geleden met het veelbelovende *Het lugubere spel*. Met de serie *De reizen van Alexander Icaro* gooit hij het deels over een andere boeg. Veel elementen uit *Het lugubere spel* gebruikt hij nu ook weer (een rondreizende vreemdeling die zijn weg moet vinden in een geheimzinnig complot, een verhaal dat begint met het lezen van een boek dat avontuur belooft) maar dit keer stort hij zich met volle overgave in het genre van de avonturenstrip.

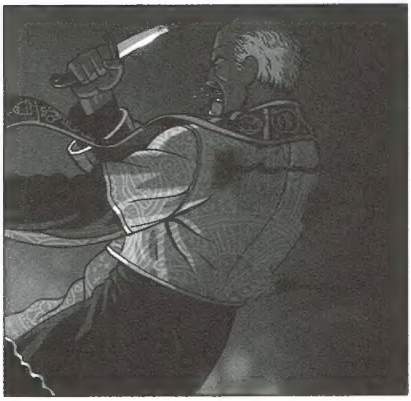

Hoofdpersoon Icaro verprutst zijn baantje als decorontwerper bij de opera in Parijs en besluit op avontuur te gaan naar het Alhambra in Spanje, dat rond 1850 een populaire bestemming is voor romantisch ingestelde avonturiers. In een boek ontdekt hij aanwijzingen over de ingang van een geheim, ondergronds paleis en hij pakt zijn knapzak om op reis te gaan. De aantrekkelijke vrouwelijke gids Isabel, die weinig van mannen moet weten, loodst hem door het onherbergzame landschap naar Granada waar hem een onaangename verrassing wacht. Zijn logeeradres is uitgebrand omdat de huidhoudster in een vlaag van waanzin alles aanstak. Bovendien is het fameuze Alhambra vergeven van bedelaars en landlopers. Het is er de laatste tijd niet pluis, omdat steeds meer mensen aanvallen van krankzinnigheid krijgen. De sleutel tot ontrafeling van het geheim lijkt pater Franciscus te zijn die merkwaardige wassen beeldjes op het heilige graf van de kerk van de heilige Maria brandt. Maar ook de beruchte Moor Farax Aben Farax lijkt er iets mee te maken te hebben, want hij zwoer vlak voor zijn dood terug te keren uit zijn graf om wraak te nemen...

Alexander zou geen echte held zijn als hij het allemaal niet tot een bevredigend einde zou weten te brengen, dus zo gezegd, zo gedaan. En dan vol goede moed op naar het volgende avontuur in Egypte! Roca is geslaagd in zijn opzet om een lekker avonturenverhaal met historische ingrediënten te mengen en *De zonen van Alhambra* leest dan ook heerlijk weg. Er wordt niet zoveel aandacht verspild aan de introductie van de held; we volgen direct hem naar de exotische decors waar het semi-occulte verhaal zich zal afspelen. Net als *Het lugubere spel* is ook *Alexander Icaro* aangenaam getekend en werkt Roca's gladde inkleuring bijzonder goed. Veel aardetinten, goud, rood, afgewisseld met contrasterend grijs zijn net niet tè vet zodat kitsch wordt vermeden (zoals bijvoorbeeld in *Xoco* wel het geval was). *De reizen van Alexander Icaro* belooft dus een goede mainstream-avonturenstrip te worden, maar eerlijk gezegd was daar nu niet echt een schrijnend gebrek aan. ***Gerard Zeegers***

Mister O.

Trondheim

Uitg. Bries; 30 pl.; kleur; harde kaft; € 8,50

Lewis Trondheim behoeft zo langzamerhand geen nadere introductie. Na jarenlange windstilte is er de afgelopen anderhalf jaar eindelijk het nodige van zijn werk in het Nederlands vertaald: *Donjon, Net echt* en *Kaput en Zösky*. In al dat werk bewees de Fransman dat hij een meester is van de improvisatie op papier. Van al zijn strips straalt een aanstekelijke onbekommerdheid af. Zowel in zijn uitgeklede tekenstijl als in zijn verhaalopbouw lijkt Trondheim zijn humoristische verhalen zonder uitgewerkt plan op het papier te zetten. Na een opeenvolging van spitsvondigheden lopen ze aan het eind altijd weer schijnbaar achteloos uit op een hilarische anticlimax voor de personages.

Met *Mister O* bewijst Trondheim wederom zijn enorme talent. *Mister O* is niet meer dan een rondje op pootjes, twee stipjes als ogen en een streepje als mond. In deze verzameling eenpaginagags probeert hij telkens tevergeefs een kloof over te steken. Elke keer verzint hij iets nieuws en elke keer levert dit prachtige slapstick op. Ondanks of misschien wel dankzij de schetsmatige weergave van Mister O, spat zijn woede, verdriet of neerslachtigheid van het papier.

De kracht van Trondheims strips zit hem in zijn meesterlijke gevoel voor timing. Dit nieuwe album is daar door de extreem doorgevoerde eenvoud van verhaaltjes en tekenwerk een schoolvoorbeeld van. Trondheim tekent alleen het meest noodzakelijke. Het decor is vrijwel leeg. Alles staat in dienst van de visuele grappen. Snel geproduceerd, maar daardoor niet van mindere kwaliteit. Alleen echt goede vertellers kunnen dat, en Trondheim is er daar een van.

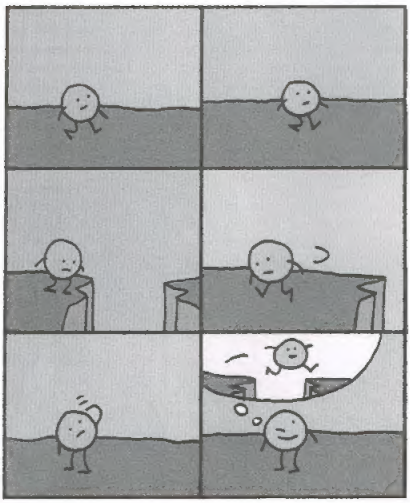

Mister O is verplichte kost voor iedere beginnende stripmaker, omdat Trondheim erin laat zien hoe je met zo weinig mogelijk middelen een – in dit geval grappig – leesbaar beeldverhaal kunt maken met een kop en een staart. ***Hans van Soest***

De lichtrode ridder

Bouden & Duchateau

Uitg. Oog & Blik; 32 pl.; kleur; slappe kaft; € 7,95

Alhoewel de invloed van Vandersteen en co. vooral bij Tom Bouden nog wel zichtbaar is, haalt de jongste generatie Belgische stripmakers vooral inspiratie uit de absurde humor van iemand als Kamagurka. Zie bijvoorbeeld de strips van Nix en Kim Duchateau. Deze laatste maakte samen met Tom Bouden een parodie op Vandersteens Rode Ridder: De roze... pardon, lichtrode ridder.

Bouden heeft al een tiental boeken op zijn naam staan, maar hij publiceert vooral in gay media en is daarbuiten minder bekend. Kim heeft drie boeken met gags op zijn naam staan.

De hoofdpersoon in *De lichtrode ridder* is een dappere man die na een kruistocht terugkeert naar zijn land Fotokopië. Er wordt echter gefluisterd dat hij zijn zwaard liever in een frisse knaap steekt dan dat hij vecht. Of dat waar is, zal in de loop van het verhaal al snel duidelijk worden. Er is hem nauwelijks rust gegund na zijn kruistocht, want de prinses wordt ontvoerd naar buurland Sodommora en aan de lichtrode ridder de taak haar te bevrijden. Vol goede moed vertrekt hij om zijn queeste tot een goed einde te brengen. Dit simpele plot is voor Kim en Tom Bouden vooral een kapstok om heel veel grappen te vertellen. De grapdichtheid per pagina is hoog en de humor gevarieerd. De nichtenhumor en woordgrappen van Tom Bouden combineren goed met de visuele humor van Kim. Ook de verschillende tekenstijlen gaan goed samen. Tom Boudens stijl lijkt te

domineren, maar op een aantal pagina's wordt dit ruimschoots goedgemaakt. Het is een geslaagde samenwerking geworden die een zeer geestige strip opleverde. Als toetje staan op de binnenkant van het kaft nog enkele bloopers.

Hans Pols

Over de grenzen van de tijd... 1

Abolin & Pont

Uitg. Dargaud; 96 pl.; kleur; slappe kaft; € 8,50

Het werk van tekenaar Olivier Pont en scenarist Georges Abolin (jeugdvrienden en samen al verantwoordelijk voor de series *Totale Maitrise* en *Kucek*) is tot nu niet in het Nederlands vertaald. Ze hadden geen beter debuut in ons taalgebied kunnen maken dan met *Over de grenzen van de tijd...*

De tienjarige William verhuist met zijn familie van Londen naar Barellito, een klein vissersdorpje aan de Italiaanse rivièra. Het is 1906 en de auto's en stoomboten winnen langzamerhand terrein.

Williams vader heeft een landgoed geërfd en wil met een stoomboot grootschalige visvangst opzetten in Barellito. De lokale bewoners vrezen dat hun broodwinning in gevaar komt en laten alles liever bij het oude. De sfeer in het dorp is dan ook ronduit vijandig.

De enige die met de Britten contact zoekt is Francesco Calpanieri, die vijf jaar eerder met zijn dochter in Barellito kwam wonen. William ziet Francesco's knappe dochter Lisa meteen wel zitten. Als zij hem uitnodigt voor een geheime séance met nog twee jongens, heeft hij daar dus wel oren naar. De vier zijn op precies dezelfde datum geboren en spelen gevaarlijke spelletjes met hallucinerende vredespijpen en allerlei symbolen. Er is iets raars aan de hand met hen, maar wat wordt niet helemaal duidelijk. De gebeurtenissen in het dorp (vijandigheid tussen de Britse familie en de dorpelingen die tot een gewelddadige ontknoping voert en het spel van de kinderen) worden afgewisseld met episodes van twee pagina's die ogenschijnlijk niets met het verhaal te maken hebben. Ze variëren van een woestijnkaravaan die bloederig wordt overvallen, gekonkel in een harem, overspel van een zwarte slaaf met de grootgrondbezitster tot een gevecht met een poema. Het zijn er precies vier, dus wellicht flitsen uit vorige levens van de vier kinderen?

Over de grenzen van de tijd... is een boek waarin je aan alles merkt dat hier een goede scenarist aan het werk is geweest, die zijn verhaal van tevoren exact heeft gecomponeerd alsof het een symfonie betrof. Verschillende personages met ieder hun eigen achtergrond, tegenstrijdige belangen (de kinderen willen bijvoorbeeld wel met William spelen, en zijn blij om een ritje met de auto naar Genua te maken, maar mogen van hun ouders niet omgaan met de buitenstaanders) en vleugjes geheimzinnigheid, leven hun leven, maar als lezer krijg je de indruk dat ze pionnen zijn in een spel waar ze zelf geen vat op hebben. De samenwerking van Abolin met tekenaar Pont werkt ook erg goed. Pont gebruikt een stijl die doet denken aan *Soda*-tekenaar Gazzotti, nu en dan Franquin in herinnering roept maar is nog het meest schatplichtig aan de barokke fantasy-stijl van Loisel. Dat gekoppeld aan het heerlijke kustlandschap van de streek rond Genua en een slim gebruik van allerlei perspectieven levert een serie op waarbij je razend benieuwd raakt naar het tweede deel, waarvan wordt aangekondigd dat het zich 20 jaar later zal afspelen.

Gerard Zeegers

Ventilatoren

Seth

Uitg. Oog & Blik; 156 pl.; zwart-wit met steunkleur; slappe kaft; € 15,95

De stripmaker Seth vroeg zich afgelopen zomer in een voor de Canadese krant *The National Post* bijgehouden dagboek af of de synopsis van *Ventilatoren* niet zo saai zou uitpakken als hij klinkt: een lang verhaal van vijf decennia uit het leven van twee ventilatorenverkopers. De Canadees bedoelde het als grappige opmerking, maar zijn zorg was zeker niet onterecht. Er gebeurt namelijk vrij weinig in *Ventilatoren*.

Het eerste hoofdstuk volgt de gepensioneerde Abraham 'Abe' Matchcard terwijl hij terugblikt op zijn leven als verkoper van ventilatoren in het familiebedrijf van zijn vader genaamd Clyde Fans. Onderwijl scharrelt hij door zijn huis, de reeds gesloten winkel, en de stoffige opslagruimte gevuld met onverkochte ventilatoren. In Abe's herinneringen duikt als een rode draad zijn broer Simon Matchcard op. Hoofdstuk twee blikt terug op 1957, waar we Simon zijn eerste schreden als vertegenwoordiger van Clyde Fans zien maken. In een Canadees stadje moet hij de ventilatoren slijten aan winkels en department stores.

De strips van Seth zijn zonder uitzondering nostalgisch van aard. Zo ook deze eerste vertaling voor het Nederlandstalige publiek. Abraham is een ouwe zemelaar, die zijn grip op de wereld is kwijtgeraakt en zich omringt met voorwerpen en herinneringen uit vroeger tijden. Simon is een tragische figuur, wiens gestuntel te pijnlijk is om te volgen. Toch is het geen vervelende strip.

Het tekenwerk van Seth is uitmuntend. Ieder plaatje is een kunstwerkje op zich. Zijn heldere, klare stijl staat haaks op de nostalgische, bitterzoete berusting die het verhaal oproept. Weemoed naar voorbije tijden. Vanwege de traag verlopende ontwikkelingen krijg je als lezer vanzelf meer aandacht voor de omgeving waarin Abe zich beweegt. Seth legt hier ook expres de nadruk op door details een eigen kader te geven. Zo ontstaan er twee verhalen in één: Abe vertelt de lezer zijn levensverhaal, en zijn huidige bezigheden zijn ook te volgen. Al bestaan die uit niet meer dan een eitje koken, een boek openslaan of een bad nemen. Seths strip moet het meer hebben van de nostalgische sfeer die de beelden oproepen dan van de eigenlijke gebeurtenissen.

Ventilatoren is het eerste deel van een serie. Hopelijk verwerkt Seth in de volgende delen nog enkele dramatische wendingen in het plot, want sfeer alleen is niet genoeg voor een langlopend vervolgverhaal. En hoewel het oog erg verwend wordt door de tekeningen, is het verhaal vooralsnog te mager om van een indrukwekkende strip te spreken. Seth moet uitkijken dat zijn hang naar het nostalgische niet omslaat in een soort blinde idolatie, en hij volledig door de kleine gebeurtenissen uit het verleden wordt opgeslokt. ***Marcel Lagerwerf***

Fort Bongo

Loustal & Coatalem

Uitg. Oog & Blik; 64 pl.; kleur; hardcover; € 19,95

Fort Bongo begint stemmig: "Toen hij zijn peuk met een vingerknip in de rivier schoot, besefte Raoul Cordier dat hij de bodem van zijn wanhoop had bereikt". Cordier werkt in de tropen op een kantoor voor een mijnbouwfirma, maar heeft daar niet zoveel om handen. De hitte, Cordiers drankzucht en de spot van zijn collega's slopen hem langzaam. Hij krijgt een kans als hij platen moet draaien tijdens een feest ter ere van het bezoek van de grote baas Drussel. Dat wordt een fiasco en korsend van de alcohol rent hij de tuin in, waar hij kennis maakt met Blanche Drussel, de dochter van de directeur.

Dat loopt natuurlijk ook helemaal verkeerd af en Cordier wordt overgeplaatst naar een nog grotere uithoek. Het enige wat hem daar nog op de been houdt is de vlinderjacht; en de drank natuurlijk. Als hij in gesprek raakt met de mysterieuze Belg Fletcher weet die hem wat op te beuren. En dan krijgt hij ook nog eens een brief van Blanche! Het geluk lacht hem toe, denkt Cordier, die de strekking van Blanches brief niet helemaal begrijpt. Dat leidt tot een pijnlijke ontknoping.

Dit hele verhaal is ellendig, pijnlijk, naar, noem maar op. Alles aan de hoofdpersoon, op wiens voorhoofd voortdurend een zweetdruppeltje parelt, is onsympathiek: zijn apathie, drankzucht, kruiperigheid, domheid. Waarom gaat hij niet gewoon terug naar Europa, in plaats van de hele tijd maar te zweten in de ondraaglijke hitte? *Fort Bongo* is een verhaal dat zich qua beklemming bijna kan meten met de Afrika-passages uit Célines *Reis naar het einde van de nacht* of Malcolm Lowry's *Onder de vulkaan*. Niet alleen door het personage en de setting, maar ook door de begeleidende tekstkaders die zijn gevuld met fraai proza van Coatalem dat echt iets toevoegt aan Loustals tekeningen. Die zijn net als in al zijn boeken herkenbaar en sfeervol. Van Loustal hoeven we geen 'feel-good-strips' te verwachten, maar *Fort Bongo* is wel erg grimmig. ***Gerard Zeegers***

Zhong Guo

Hermann & Yves H.

Uitg. Dupuis; 52 pl.; kleur; slappe kaft; € 6,99

Er is weer een nieuw stripverhaal verschenen van Hermann en Yves H. De samenwerking schijnt vader en zoon Huppen goed te bevallen. *Zhong Guo* is alweer de zesde coproductie van het tweetal. Ook voor de lezer valt het nodige te winnen. Hermann heeft de neiging zijn verhalen te gebruiken om met een Oliver Stone-achtige verbetenheid zijn boodschap uit te dragen. Op basis van zijn rijke teken- en schildertalent komt hij er altijd wel mee weg, maar met de juiste scenarist aan zijn zijde, zijn de verhalen duidelijk lichter aangezet en minder ondergeschikt aan de verkondiging van weer een harde waarheid. Zoon Yves is zo'n scenarist.

Zhong Guo is gesitueerd in China in een onduidelijke toekomst. De volksrepubliek vecht een diplomatiek robbertje uit met de Verenigde Staten. De rel draait om een Amerikaanse spion van Chinese afkomst. Achter de schermen is echter veel meer aan de hand. Het diplomatieke conflict vormt slechts het decor voor de belevenissen van twee klonen van hetzelfde DNA. Beiden zijn pionnen in een spel waarvan zij aanvankelijk geen weet hebben. Langzaam maar zeker verwerven zij die kennis wel, maar het zal hen uiteindelijk niet redden van een naargeestig lot.

Al is het einde een typische Hermann-epiloog, toch is het verhaal van Yves een stuk beter te verteren. Hoewel een verhaal over twee identieke klonen die beiden in het duister tasten, per definitie ingewikkeld is, weet de scenarist de vaart er goed in te houden. Gedoseerd levert hij stukken van de puzzel zodat de lezer op verschillende niveau's wordt bezig gehouden. Alles is ondergeschikt gemaakt aan de verwarring en de onzekerheid van de twee klonen. Telkens wanneer een van hen meent de situatie te kunnen overzien (en de lezer met hem), wordt hij met nieuwe plotwendingen geconfronteerd. Daarbij weet de schrijver goed het overzicht te behouden, zodat de lezer nergens afhaakt.

Het nadrukkelijk centraal plaatsen van de Ditto's betekent wel dat de context er wat bekaaid af komt Dat het in de toekomst speelt, is eigenlijk alleen te zien aan de zwevende voertuigen en enig futuristisch hang- en sluitwerk. Maar ja, hoe moet je die klonen en het achteloze gebruik ervan anders verklaren.

Afgezien van deze wat rafelige afwerking, heeft Yves degelijk ambachtelijk werk afgeleverd. Dat van het tekenwerk van Hermann hetzelfde gezegd kan worden, zal niemand verbazen. ***Jef Nieuwenhuis***

Zeker lezen

Blindemannetje

Als er één strip is die Frankrijk in al zijn facetten uitstraalt, dan is dat wel de verhalenbundel *Blindemannetje*. Max Cabanes toont de lezer daarin afwisselend het Franse platteland, het strand en het leven in een klein stadje, allemaal gewone plekken die hun invulling krijgen door hetgeen er plaatsvindt. En zonder dat je er zelf ooit geweest bent, komt elke plaats bekend voor. Cabanes zet een soort universele Franse wereld neer. Hij gebruikt daarvoor een fantastische wijze van inkleuren die je als lezer het gevoel geeft midden in het decor te zitten. Je *voelt* als het ware de warmte van de zomerzon, je *proeft* het zilte van de zee, kortom, je *ervaart* fragmenten uit Cabanes' jeugd nog eens in detail. Want in *Blindemannetje* draait alles om de jeugdherinneringen van de auteur. Vijf hoofdstukken vertellen telkens een voorval over kleine, maar toch ook weer grote gebeurtenissen in het leven van een opgroeiende jongen. In het eerste verhaal is hij het negenjarig jongetje dat bij een oom en tante op het platteland logeert. Roberta, een paar jaar ouder meisje, doet hem zijn hart overslaan, zijn eetlust wegnemen, door haar verschijning en gedragingen die in alles een wereld van seksueel ontwaken inhouden. De tekenaar brengt dit in beeld op een wijze die vrijwel alleen in een strip mogelijk is: hij zoomt in op lichaamsdelen, 'bevriest' een veelzeggende blik en suggereert datgene wat niet benoembaar is. Ook in de andere verhalen, met telkens andere leeftijdsfasen, blijft dit de kracht van *Blindemannetje*. Vriendjes, kerkelijke rituelen, spelletjes en puberaal gedrag: alles staat in het teken van de onthuikende hartstocht voor de vrouw. Met het laatste verhaal neemt de hoofdpersoon - inmiddels een halve nozem geworden - afscheid van zijn jeugdige onschuld. De tot verwarring leidende seksuele signalen van een begeerlijke bakvis raken hem nog wel, maar hij weet ze ook te ironiseren. Meesterlijk verpakt Cabanes dat in een typische Franse stripvorm: die van de zoet-melodramatische fotostrip waarbij zoveel vrouwen wegzwijmelen. ***Bert Meppelink***

De killer:

jagende alligators en skeletten in een stoel

Op stripgebied was het een van de grootste sensaties van de afgelopen jaren in Frankrijk: Le [illegible] in het Nederlands vertaald als *De killer*. De serie over het leven van een huurmoordenaar was niet alleen een groot commercieel succes, maar ook artistiek. Divere prijzen wonnen de auteurs ermee. Onlangs verscheen het alsmaar uitende, vijfde deel.

"Het verhaal wordt grotendeels verteld in de vorm van een monoloog van de hoofdpersoon, de huurmoordenaar. Op die manier krijgt de lezer de kans in zijn huid te kruipen en zich met hem te identificeren doordat je deelgenoot wordt van zijn beperkingen, zijn tegenstrijdigheden en zijn falen. Ik denk dat dat de reden is waarom deze strip zich onderscheidt van andere," verklaart tekenaar Luc Jacamon het succes van de serie.

De killer gaat over een anonieme huurmoordenaar. Gaandeweg de reeks komt de lezer iets te weten over zijn verleden en hoe hij dit vak is ingerold, maar veel persoonlijke informatie levert dit niet op. Zo wordt de naam van de hoofdpersoon nergens genoemd. Gevoelloos en cynisch observeert de killer zijn slachtoffer. Hij noemt zichzelf een professional. Hij is een eenling, die zonder wroeging nauwgezet zijn werk doet.

Als hij genoeg geld heeft om zich van niemand meer wat te hoeven aantrekken, wil hij stoppen met zijn werk, geen onnodige risico's meer lopen. Maar dan ontdekt hij dat de politie hem al enige tijd op het spoor is. Tegelijkertijd dwingt een Colombiaans drugskartel hem voor hen te gaan werken als compensatie voor de moord op een van hun tussenpersonen in Parijs. Als zijn huis in Venezuela in vlammen opgaat, moet hij op zoek naar degene die het op hem gemunt heeft. Voor het eerst van zijn leven wordt hij gedwongen samen te werken met anderen.

"De serie draait eigenlijk om de innerlijke ontwikkeling van de hoofdpersoon," vertelt scenarist Matz. "Aan het eind van de serie is de huurmoordenaar niet meer de einzelganger die hij was aan het begin. Hij wil niet langer een solitair, leeg leven leiden, maar kan dat ook niet meer als hij zelf wordt opgejaagd. Het leven haalt hem als het ware in. Zijn visie op de wereld verandert gaandeweg het verhaal. Eerst zit hij opgesloten in zichzelf, heeft niemand anders nodig, vertrouwt niemand. Maar – al dan niet gedwongen door de problemen die hij krijgt – dat verandert."

Logica

De Parijzenaars Jacamon en Matz hadden beiden nog niet enorm veel ervaring toen ze met *De killer* begonnen. Jacamon had in 1986 wel eens een aanmoedigingsprijs gehad, maar hield zich sindsdien vooral bezig met illustratiewerk. Matz had pas enkele scenario's op zijn naam staan, onder andere voor Chauzy (bekend van de serie *Clara*).

"Het idee voor *De killer* is geboren uit mijn nieuwsgierigheid naar wat er in het hoofd van een huurmoordenaar omgaat," zegt Matz. Hij wilde laten zien dat killermoordmachines meer menselijke trekjes hebben dan het publiek over het algemeen veronderstelt. Toch trekt hij nergens partij in zijn scenario. De naamloze hoofdpersoon wordt slechts geobserveerd. De lezer is getuige van wat hij meemaakt en hoe hij erover denkt. Zijn daden noch zijn twijfels worden becommentarieerd of aangezet. Nergens wordt zijn gedrag afgekeurd of sympathie opgebracht voor zijn persoon. De vertelstijl is daarmee even kil als het karakter van de hoofdpersoon.

Matz: "Ik heb een geloofwaardig personage willen creëren, iemand met een eigen logica. Voor een schrijver is het een uitdaging om met een huurmoordenaar als personage te werken. Je kunt hem een eigen wereldbeeld meegeven; een levenshouding die weliswaar afkeurenswaardig is, maar die wel volkomen te volgen is voor wie hem niet deelt. Daardoor kom je bij het uitwerken van het verhaal ook op andere ideeën je put uit zijn logica, hij zou andere dingen doen dan die ikzelf bedacht zou hebben. Dat maakt het verhaal sterker."

Het idee

De twee auteurs ontmoeten elkaar via een gemeenschappelijke vriend, die net als Jacamon op zoek is naar een scenarist. Matz probeert met beide tekenaars wat ideeën uit. "Jacamon was duidelijk extreem gemotiveerd en getalenteerd," zegt hij. "Hij stond te popelen om te beginnen met een strip. Ik liep al langer met het idee voor *De killer* rond, had het synopsis al klaar."

Matz: "Toen we begonnen had ik alleen nog het scenario klaar voor het eerste deel. Ik had wel een globaal beeld van hoe het verhaal verder zou verlopen, maar dat was nog niet al te gedetailleerd. We wisten ook nog niet hoeveel delen de serie zou gaan beslaan. Per slot van rekening weet je nooit of een serie aanslaat en hoe lang een uitgever hem in leven laat. En we wisten ook nog niet hoe lang we het zelf leuk zouden blijven vinden en of we na een paar delen nog wel iets interessants te vertellen zouden hebben."

De samenwerking tussen de twee is "ouderwets maar degelijk", vindt Matz. "Ik schrijf het scenario en lever hem dat aan op papier, waarin ik aangeef wat er op iedere pagina gebeurt, gewoon met de hand uitgeschreven op papier. Ik schrijf de dialogen en de handelingen, Jacamon is verder vrij in de manier waarop hij de pagina indeelt; ik maak geen storyboard. Ik houd rekening met zijn wensen. Als hij me bijvoorbeeld vraagt om een scène waarin het sneeuwt, of zegt dat hij liever wat minder steden en auto's wil tekenen, dan probeer ik daar rekening mee te houden."

Tekenstijl

Jacamon noemt zichzelf een autodidact. Naar eigen zeggen heeft hij geen noemenswaardige grafische opleiding, noch voorbeelden uit de stripwereld. Volgens hem is dat noodzakelijk voor een beginnend striptekenaar die wil doorbreken. "Er lopen te veel kloontjes rond in het wereldje. Om op te vallen moet je op zijn minst proberen een persoonlijke stijl te hebben."

Waar Matz put uit de striptraditie (hij is een verwoed lezer van klassiekers als *Blueberry* en de *Robbedoes* van Franquin), leest Jacamon zelden strips. "Ik wil voorkomen dat ik te veel beïnvloed raak. Er zijn wel tekenaars die ik bewonder, zoals Muñoz, Breccia en Baru. Maar films en politieseries zijn toch belangrijkere inspiratiebronnen, bijvoorbeeld de films van de broertjes Coen."

Als illustrator werkt Jacamon in een heel andere stijl. "Een stripserie moet in dezelfde stijl getekend worden. Ik heb behoefte aan afwisseling en zou dan ook nooit mijn hele leven aan de zelfde reeks kunnen werken." Het is lastig voor hem om stijlvast te blijven. "Ik had moeite mezelf te ontwikkelen als tekenaar zonder afbreuk te doen aan de stijl die ik gekozen had voor *De killer*. Dat is ook de reden waarom het lang duurde voordat het tweede deel verscheen."

Jacamon experimenteerde gedurende de serie wel met nieuwe technieken. "Toen ik bezig was aan het tweede deel, leerde ik werken met Photoshop op de computer. Het gaf mij een enorme vrijheid in de manier waarop ik mijn tekeningen kleur. Maar ook grafisch biedt de computer oneindig veel mogelijkheden voor een beginnend auteur als ik."

Kleur is essentieel voor de tekenaar. "Ik inkt niet altijd alle achtergronden om de aandacht niet af te leiden van de centrale handeling op een plaatje. Kleur is dan genoeg om bijvoorbeeld bomen weer te geven. Maar ook als ik wel inkt, kan ik niet zonder kleur. Mijn zwart-wit tekeningen bestaan uit weinig meer dan contouren, ik gebruik geen zwarte of grijze vlakken. Als ik geen kleur zou gebruiken, waren mijn personages niet meer dan geraamtes in een stoel."

Vertelritme

In *De killer* spelen Matz en Jacomon met de aandacht van de lezer. De ijskoude monologen van de hoofdpersoon worden plots onderbroken door korte, zeer gewelddadige scènes. "Dat is bedoeld om de aandacht van de lezer vast te houden," aldus Jacamon. "Zonder actie loop je het risico dat het verhaal te saai wordt. Ik houd daar rekening mee met de indeling van de pagina's. De gewelds scènes zijn bedoeld om de lezers als het ware wakker te laten schrikken, maar ook om hen afstand te laten nemen van de hoofdpersoon, zodat je niet te veel sympathie voor hem krijgt als hij weer zit te mijmeren over het leven."

Zelf trekken de auteurs de vergelijking met een alligator. Vooral in deel 2 loopt de monoloog van de hoofdpersoon regelmatig door onder beelden van de natuur in Venezuela waar een alligator op jacht is. De morele ambiguïteit tussen de huurmoordenaar en de alligator komt ook terug in het vertelritme van *De killer:* wachten, wachten, wachten en dan ineens pijlsnel toeslaan.

In het afsluitende vijfde deel wordt de lineaire vertelstijl doorbroken en springt het verhaal heen en weer in de tijd. Om de lezer een handvat te geven, zijn alle scènes die in de zelfde tijd spelen met de zelfde achtergrondkleur getekend. Matz heeft die andere vertelstijl gekozen om het verhaal niet als een klassieke whodunnit te laten eindigen. "Omdat in *De killer* niet de ontrafeling van het complot centraal staat, maar de persoonlijke ontwikkeling van de huurmoordenaar. Dat is de reden waarom we het afsluitende deel van het verhaal als het ware doormidden hebben gehakt," vertelt hij.

Hoewel *De killer* nu na vijf delen is afgerond, sluit Matz niet uit dat er nog een nieuwe serie rond de personages wordt opgebouwd, omdat nog niet alle "verhaalmogelijkheden" zijn benut. Tot die tijd werken de twee auteurs samen aan een heel andere strip, die handelt over de invloed van de media op de politiek. Daarnaast is inmiddels in Frankrijk het eerste deel verschenen van een nieuwe serie die Matz schreef voor Colin Wilson *(De jonge jaren van Blueberry): De plomb dans la tête* (hier wat krom vertaald als *Headshot).* "Weer een gewelddadige serie, ja."

Hans van Soest

Dit artikel is samengesteld uit drie eerdere interviews met de auteurs:
> een interview met Jacamon in *Bd Bo* nr. 67 (oktober 2003). Dessinateur né door Nicolas Pothier
> een interview met Jacamon en Matz voor de site www.scenario.com, afgenomen door GdSeb en ALB in december 2003
> een interview met Jacamon voor de site www.bdselection.com, afgenomen door Vincent in september 2002

Floris de Smedt is een van de jongere bewoners van de Acacialaan. Vijfentwintig lentes telt hij en zijn stripproductie is tot nu toe niet al te groot. We vie de kwaliteit van zijn werk meteen op, getuige de diversiteit aan bladen waar het tot nu toe in heeft gestaan: *Ink*, *Zone 5300*, *Myx*, *Demo* en binnenkort *Spirou*.

De Smedts eerste experimenten op stripgebied gaan terug tot zijn veertiende jaar. Echt serieus werd zijn ambitie pas toen hij in 2000 op de stripafdeling van de Brusselse academie Sint Lukas verzeild raakte, waar hij les kreeg van Johan de Moor en Nix. "Ik heb niet echt grote voorbeelden op stripgebied," vertelt hij. "Veel van wat ik lees, ligt mijlenver van wat ik zelf maak. Ik heb op Sint Lukas voor mijn twee jaar beeldverhaal vier jaar animatie gestudeerd. Ik denk dat ik nog steeds meer beïnvloed wordt door de animatiefilm dan door de strip. Toch spreekt strip mij nu meer aan dan animatiefilm: het is individueler en beter haalbaar. Ik kan me meer toeleggen op verhaaltjes, en verspil geen tijd aan 25 keer het zelfde mannetje tekenen, zoals dat bij animatie het geval is."

Nagenoeg alle oprichters van het blad *Ink* komen van de stripafdeling van Sint Lukas. "De *Ink* generatie zat een of twee jaartjes hoger dan ikzelf. Olivier Schrauwen, Guido Devadder, Gilles Vranckx, Conz. Johan Stuyck, de uitgever, geeft er ook les. Op een dag vroeg hij me een stripje voor het blad te maken."

Inmiddels heeft De Smedt de voordelen van strip boven zijn oorspronkelijke liefde leren kennen. "Strip is een uitstekend medium als je een verhaal in je eentje of met z'n tweeën wilt maken. Het maken van animatiefilm is onpersoonlijker, doordat je het met veel meer mensen samen doet. En je hoeft geen rekening te houden met budgettaire beperkingen, wat bij film altijd een probleem is. Animaties hebben ook altijd de zelfde beeldproportie: die van het scherm. Bij strip kun je meer spelen met de grootte van de plaatjes en sommige prentjes veel verder uitwerken dan andere. De lezer kan dan zelf beslissen of hij de tijd neemt om alle details in de achtergrond te bekijken. Het feit dat strip geen dwingend tijdsverloop kent, is zowel een voor- als een nadeel voor de maker."

Sinds zijn afstuderen werkt de jonge tekenaar een paar dagen in de week deeltijds bij een bedrijfje dat schooltijdschriften maakt en ontwerpt hij websites. Daarnaast werkt De Smedt voor een lokaal blad in zijn woonplaats Brussel (Groot-Bijgaarden), de *Randkrant*. Hij maakt cartoons en een stripje over *Randman*, een held die door de overheid wordt ingehuurd om allerlei problemen op te knappen in de rand rond Brussel. Probleem is dat Randman er niets van bakt. De Smedts belangrijkste creatie is echter *De professor*, een strip waarvan hij op termijn een album wil maken.

"*De professor* komt voort uit een animatiefilm die ik ooit gemaakt heb met een klasgenoot. Die film bestond uit een combinatie van poppen- en klei animatie, 3D-animatie en live action beelden. Een van de personages was de professor, die met een grote robot de stad redde van een buitenaards monster. De kwaliteit was erbarmelijk. Maar ik heb me kostelijk geamuseerd."

Zijn leraar Nix stimuleerde hem door te gaan met *De professor*. "Hij heeft me geholpen met mijn eerste scenario voor de strip. Zelf heb ik daar nogal moeite mee. Ik heb tijdens mijn studie stage bij Nix gelopen. Ik heb toen onder andere aan zijn website gewerkt en meegewerkt aan animatiefilmpjes voor een gameprogramma genaamd *shrimptv* op de Vlaamse zender TMF. In zijn eindeloze goedheid mag ik nu ook bij hem gaan werken. Dat wil zeggen: ik werk soms bij hem aan mijn eigen strips, en af en toe geeft hij mij wat advies in de stijl van: die inktlijnen zijn te dik, dat kadertje is te klein. "

Na een enthousiaste start zijn de ambities voor het *De professor*-album inmiddels naar beneden bijgesteld. "Ik wil eerst wat meer ervaring opdoen," zegt De Smedt. "En wat meer korte verhaaltjes maken."

Het liefst zou hij alles in eigen hand houden, maar dat lukt nog niet helemaal. "Ik werk het basisverhaal liefst zelf uit, maar daar heb ik nogal wat moeite mee. Met Nix is het leuk om in dialoog een scenario verder en verder te laten evolueren. Hij behoudt veel beter het overzicht. Het is niet makkelijk een verhaaltje goed in elkaar te steken, zodat het begrijpelijk wordt voor de lezers. Ik vergeet soms elementaire dingen over te dragen. En het verhaal is nu eenmaal belangrijker dan de tekeningen."

Zijn liefde voor animatie is nog niet bekoeld. Ooit zou hij graag een tekenfilm van *De professor* maken. "Een goede tekenfilm hoeft niet ontzettend knap geanimeerd te zijn. Vaak is het veel grappiger als iets zeer goedkoop met weinig tussenframes geanimeerd is, zoals *The Simpsons*. Timing is daarbij ontzettend belangrijk, iets waar ik eerlijk gezegd niet zo goed in ben. Maar de personages worden meestal pas echt gemaakt door hun stemmen. Daardoor worden ze herkenbaar en grappig. Dat is een element dat ik mis in strip." ***Hans van Soest***

Wie meer wil zien van Floris de Smedt, zie: www.mrfart.be

de Professor
Het Lelijke Eendje
KLOP!
KLOP!
KLOP!
?!
"KUCH"
DAG MIJNHEER DE PROFESSOR, IK BEN VERLOREN GELOPEN IN HET BOS, KAN U ME SOMS HELPEN OM TERUG THUIS BIJ M'N MOEDER TE GERAKEN?
MENSENLIEF, WAT EEN LELIJK KUIKEN!
MAAR NATUURLIJK! HET VERHAAL VAN HET LELIJKE EENDJE! DIT MORMEL WORDT OOIT EEN PRACHTIGE ZWAAN
KAN U ME DE WEG UITLEGGEN? MIJN MAMA ZAL AL
WEET JE WAT, VOLG ME EVEN NAAR M'N LABO, DAN FLITS IK JE EVEN NAAR EEN LEUKERE LEVENSFASE
IS MIJN MAMA HIER?
EVEN EEN ANTI-STRALINGSBOKAAL NEMEN WAAR EEN VOLWASSEN ZWAAN IN PAST EN WE KUNNEN BEGINNEN
NEEM EVEN PLAATS ONDER MIJN VEROUDERINGSMACHINE EN IN NO TIME BEN JE EEN SIERLIJKE ZWAAN
MAAR MIJN MAMA ZEGT DAT,
HOU NU EENS VIJF SECONDEN JE BEK OVER JE MAMA
WUZAWU
ENKELE MINUTEN LATER
?
WEL MEVROUW DE STRUISVOGEL, IK HEB GOED EN SLECHT NIEUWS!
MAMA! MAMA!
BONK!
BONK!

BRETAGNE - Cuvelier (1943-1973) Corentin
Gedoemde geboorteplaats van de levenslustige weesjongen Corentin, voor wie geen exotische horizon te ver gaat om zijn ongelukkige afkomst te vergeten

BRETAGNE - Uderzo/ Goscinny (1967-nu) Asterix
Vanuit de legendarische laatste verzetshaard tegen het Romeinse juk ontdekken Asterix en Obelix dat zij tegen rare jongens strijden.

PARIJS - Blutch: Blotch (1999-2000)
Arrogante cartoonist waant zich onovertroffen en maakt zich vrolijk over de tekeningen van tijdgenoot Georges Rémi.

PARIJS - E.P. Jacobs (1958) Blake en Mortimer: S.O.S. meteoren
De hoofdstad wordt maandenlang geteisterd door meteorologische depressies, de koene professor en kapitein gaan op onderzoek uit.

DUINKERKEN - Makyo (1996) Een hart voor IJsland
Drama over een wees die naar zijn ware ouders zoekt, maar op een noodlottige bootreis naar IJsland belandt

PARIJS - Tardi (1976-nu) Isabel Avondrood
Gekke geleerden, demonen en monsters in een feuilletoneske tocht door de onderbuik van vroeg-20e-eeuws Parijs

CLOCHER LES BÉCASSES - E.J. Pinchon/Caumery (1913-1939) Becassine
In klederdracht gestoken Bretonse vertrekt naar Parijs om daar in de huishouding te gaan werken, maar verre anders dan ...

ANGERS - Rabaté: Ibicus (1998-2001)
Op een rommelmarkt ontdekt Rabaté een oude roman van stalinist Alexis Tolstoï waarin de Russische Revolutie met de snelheid van een TGV aan de lezers voorbij raast

ANGERS - M.A.Mathieu (1990-nu) J.C. Acquefacques, prisonnier des rêves
Bakermat van een Kafka-achtig universum, waarin gebolhoede ambtenaren de grenzen van het beeldverhaal vastleggen.

RENNES

BLOIS - Corbeyran (1999) Paroles de taulards
Gevangenen en hun familieleden krijgen een stem in door verschillende tekenaars verbeelde getuigenissen

BRETAGNE - Auclair/Deschamps (1981) Bran Ruz
Liedevolle ballade over de opkomst en ondergang van de mythische Keltische stad Ys

RENNES - M. Piessix (1996-2001) De wind in de wilgen
Tekenaar herontdekt zijn Bretonse jeugd in Britse jeugdklassieker

ETAMPES - Binet (1978-nu) De familie Suikerbuik
Thuisbasis van de immer kankerende *neighbours from hell* Robert en Rosalinde Suikerbuik

ANGOULÊME - F. Néaud (1999) Journal III
Vuistdik autobiografisch verslag van een gevoelige stripmaker die ervaart dat zijn homoseksualiteit allesbehalve in vruchtbare aarde valt.

MONTSÉGUR - P. Jarbinet (1995-nu) De as van de Katharen
De jonge Helena van Lorac zweert begin dertiende eeuw, op het hoogtepunt van de vervolging van de Katharen, haar vader te wreken.

MONTPELLIER - Trondheim (1999) Monstrueux bazar
Het gezinnetje Trondheim en hun huismonster Jean-Christophe nemen het op tegen tot leven gekomen, kwaadwillende kindertekeningen

GASCOGNE - Hermann (1988) Torens Schemerwoude 4: Reinhardt
De dolende ridder Aymar belandt aan de voet van de Pyreneeën op zoek naar zijn verloren landgoed Schemerwoude.

AGAY, CASTALLANES, PROVENCE - Pratt (1995) Saint-Exupéry
Het vliegtuig van vliegenier/schrijver Saint-Exupéry verdwijnt van de radar, Hugo Pratt maakt de balans op van een leven met De kleine prins

ANJOU - D... Rural
Documentair... boeren die z... aanleg van e...

CASSIS - C... Lombard: ... Carthago
Spoor van st... een mensen... terug tot ant...

Stripofiele ontdekkingsreis

Wat is Frankrijk? Dik 550.000 vierkante kilometer afgezet door grenspalen? Absoluut. Ruim eenenzestig miljoen mensen? Zeker. Maar ook meer dan dat. Frankrijk is een woord dat alle kanten uitschiet. Een begrip dat leeft in het bewustzijn van het overgrote deel van de wereldbevolking. Heel amusant was dat het afgelopen jaar op wereldschaal te zien in *NRC Handelsblad*, waarin elke week een landkaart verscheen met daarop een waaier aan literaire associaties met het afgebeelde gebied. Of enkele jaren eerder in Malcolm Bradbury's fraaie *Atlas of literature*, die liet zien hoe de wereldliteratuur verschillende gebieden heeft vereeuwigd.
Het zijn twee inspirerende voorbeelden die aantonen dat landen meer omvatten dan zichzelf. Ook het stripverhaal biedt een frisse blik op Frankrijk - en Frankrijk op het stripverhaal. Een mooie aanleiding voor een nieuwe ontdekkingsreis.

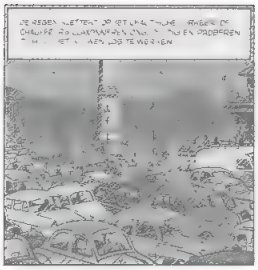

PARIJS - Dupuy/Berberian (1990-nu) Meneer Johan
Bitterzoete komedie over fantasievolle beginnende schrijver die worstelt met leven lusten en liefde

STRASBOURG - M. Satrapi (2000-2003) Persepolis
Eindpunt van de enerverende omzwervingen van een Iraanse, die de religieuze en politieke strambeid van haar vaderland ontvlucht.

LILLE - F. Boucq (1994-nu) Fré Vandermugge
Onversaagde agent in verzekeringen probeert zich staande te houden in een letterlijk genomen stadsjungle

VILLERUPT - Baru (1984-1991) Roulez jeunesse!
Opgeschoten arbeidersjongens proberen tijdens de oudejaarsnacht van 1963 hun maagdelijkheid te verliezen, maar stuiten op hardnekkige kassenverschillen.

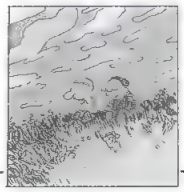

CHAZAY - Larcenet (2003) Le combat ordinaire
Onbevredigde stadsbewoner trekt zich terug op het platteland en ervaart dat er geen postorale zonder duistere kanten bestaat

LYON - Ambre/Tran (1996) Journal d'un loser
Melancholieke schrijver observeert met onbehagen het milieu van jonge kunstenaars waarin hij verkeert

LYON - Rossi/LeTendre (1988) Julius Antoine 2: Het huis
Psychologische thriller over een man die na het overlijden van zijn tiranniek moeder het tegenouderlijk huis bezoekt

DE ALPEN: E. Lepage/Dieter (1991-1997): Névé
Trainer verliest zijn bergbeklimmende vader en ontdekt tussen de Alpentoppen met vallen en opstaan zijn eigen weg.

MONACO - H. Kolk (1988-nu) Meccano
Rodde journalist Beauregard legt de gedoemde decadentie van de jet-set bloot

MONACO - W. Vandersteen (1952) Suske en Wiske: De bronzen sleutel
In dit eerste kleurenalbum van Suske en Wiske ontdekken onze helden een gruwelijk geheim dat de stad van onder de zeespiegel bedreigt

NICE - E. Baudoin (1987) De eerste reis
Sterk autobiografisch geïnspireerd portret van een boekhouder die besluit zijn leven een andere wending te geven.

- Davodeau (2001)
laire over ecologische e zich verzetten tegen de n een snelweg

Chaland (1986) Freddy d: De komeet van o
stijlvol retromysterie rond enschuwe beeldhouwer loopt antieke tijden in Carthago

LILLE
PARIS
STRASBOURG
LYON
NICE

Edmond Baudoin: Het raadsel van het licht

Toen Edmond Baudoin (1943) een jaar of twaalf was, deed hij een ontdekking die hij heeft beschreven in *Piero*, zijn autobiografische meesterwerk uit 1998. Hij zag dat de foto's in kranten heel anders waren dan de tekeningen in tijdschriften. Ze bestonden niet uit lijnen maar uit stipjes en vlekjes. Van een afstand leken het normale foto's maar van dichtbij zag hij alleen maar abstracte patronen van vlekken. Hij raakte gefascineerd door deze ontdekking en leerde zijn zelf een nieuw spel. Hij ging krantenfoto's natekenen en verder vereenvoudigde de vlekken steeds verder om te zien wanneer zijn zwarte krabbels alleen nog maar krabbels waren.

Door deze oefeningen ging de jonge Baudoin ook de werkelijkheid anders zien - anders dan zijn broer Piero die ook een verwoed tekenaar was: "Vanaf ons balkon bleef Piero de lijnen van de auto's zien. Ik zag alleen nog maar vlekken en schaduwen." Edmond Baudoin had iets ontdekt waar hij de rest van zijn leven mee bezig zou blijven. Steeds als hij bijvoorbeeld een landschap tekent, probeert hij het raadsel van het licht op te lossen. Wanneer zie je nog de afzonderlijke grassprieten, takken en stenen, en wanneer zie je alleen nog maar een abstract patroon van lijnen, vlekken en streepjes? Hij weet nog altijd het antwoord niet.

Handschrift

Als stripmaker is Baudoin zich goed bewust van het verschillende karakter van schrijven en tekenen. Kort gezegd komt het hierop neer: tekenen is concreet, taal is abstract. Terwijl een schrijver of een dichter kan werken met begrippen als het leven, de liefde en de mens, moet een tekenaar altijd een concrete situatie of een bepaald individu uitbeelden. Dit is ook het probleem waar de schilder in Baudoins strip *Het portret* (1989) mee worstelt. De kunstenaar schildert een bonte stoet mensen, toch is hij niet tevreden over zijn werk. Daarom laat hij gedeeltes van zijn schilderij wit. Die witte plekken symboliseren voor hem de onmogelijkheid iets te maken wat echt van waarde is. Hij zegt: "Ik zou graag het leven tekenen. De onmogelijke droom... Ik wil opnieuw de strijd ermee aanbinden, ertegen botsen als de nachtvlinder tegen de straatlantaarn." Na enige tijd ontmoet hij de danseres Carol, die wel voor hem wil poseren. Steeds weer opnieuw tekent hij haar gezicht, maar het schilderij blijft een dood ding. Pas aan het eind, wanneer hij in staat is om haar met een paar vegen neer te zetten, begint het er op te lijken. En verder zal hij ook nooit komen. Want je kunt het leven niet tekenen, "je kunt er slechts van houden".

Baudoins doel is een evenwicht te vinden tussen het concrete van het tekenen en het abstracte van het schrijven, en uiteindelijk de scheiding daartussen op te heffen. De tekening nadert de abstractie; de tekst wordt visueel, door de poëtische taal en het handschrift van de schrijver. Door voorstellingen te ontleden in lijnen

Piero

en vlekken, zowel naar foto's als naar het leven, heeft Baudoin een visuele taal ontwikkeld, waardoor hij met een paar lijnen mensen en objecten kan tekenen - een huis bijvoorbeeld: "Ik hoef maar drie lijnen neer te zetten, met twee vlekken voor de ramen. Ik teken geen huis, ik duid het aan. Wat je in mijn boeken ziet, zijn tekens. In de literatuur, de film, op straat, op affiches hebben mensen geleerd die tekens te lezen. Ik gebruik symbolen van beelden." Zijn stijl is zo minimaal dat de voorstellingen soms op Chinese karakters lijken. Het is bijna een vorm van kalligrafie: "Ik schep genoegen in het neerzetten van strepen, lijnen, vlekken, de haast abstracte dimensie van een tekening, terwijl ik me toch blijf bedienen van de concrete voorstelling, omdat ik me bij de volledige abstractie niet helemaal thuisvoel. Het beeld ondersteunt de abstractie, het is een ingewikkeld samenspel."

a sheet of white bristol board in the confident, aggressive manner of a fighter who sees his opening and goes for the knock-out." Het gaat erom dat je in een ritme komt, in een roes bijna, zodat de ene tekening uit de andere voortkomt en je het verhaal geleidelijk ziet ontstaan. Deze manier van werken kost veel energie en concentratie, maar je krijgt er veel voor terug. Als het goed gaat, ontstaat dan een verhaal dat ademt als een levend wezen. Het is dan, zoals het zo mooi heet, een organisch geheel.

Grafische metaforen

Omdat Baudoins verhalen meestal geen duidelijke plot hebben, maar meer sfeerschilderingen en registraties van alledaagse gebeurtenissen zijn, gebruikt hij nogal ongebruikelijke middelen om zijn verhaal structuur te geven. In *Een robijn op de lippen* (1986)

Sentiers ornentes

De eerste en de laatste bladzijde van *Het portret* laten zien hoe Baudoin te werk gaat. Hij tekent drie keer dezelfde voorstelling, maar hij gebruikt steeds minder lijnen. In drie stappen wordt het beeld steeds abstracter en suggestiever. Tegelijkertijd leert hij de lezers hoe ze de spaarzame vlekken moeten lezen en hoe ze het wit kunnen invullen. Dat is ook zijn bedoeling. Hij wil de lezers de vrijheid geven hun eigen verhaal erin te lezen. Daarom ook wil Baudoin het leven van de personages zo kaal mogelijk tonen, zonder te veel hun motivaties uit te leggen.

Ritme

Baudoin weet dat een lijn die snel is neergezet, vaak beter is dan een waar hij eindeloos aan zit te schaven. De tekenaar moet niet alles willen controleren: "Als mijn penseel zich over het papier verplaatst, lees ik geconcentreerd de boodschappen die daar zelfs buiten mij om worden opgetekend. Ze vragen mijn aandacht, wat er nog van mijn wil over is probeert te antwoorden, weer nieuwe vragen verschijnen, de lijn vervolgt zijn koers." (*Klein zelfportret*, p. 67) Tijdens het tekenen kun je niet precies analyseren waar je mee bezig bent. Je hebt er alleen een globaal beeld van. Pas als de tekening af is, zie je wat je eigenlijk gedaan hebt. Je moet tot op zekere hoogte je verstand uitschakelen en vertrouwen op je intuïtie, en gebruik maken van je gedurende jaren opgebouwde vakmanschap en ervaringen, zowel artistiek als anderszins. De inspiratie - wat dat ook moge zijn - komt dan vanzelf wel. Het is een benadering die niet voor iedereen is weggelegd, want ze vraagt wel enige durf. Zo zei de Amerikaanse tekenaar Will Gould naar aanleiding van het werk van Hugo Pratt, een tekenaar voor wie ook Baudoin een grote bewondering heeft: "Fortunate indeed is the cartoonist who is not afraid to dip his pen or brush into a bottle of India ink, withdraw it almost dripping wet and slap it down velvetly black on

maakt Baudoin de technische kwestie van de verdeling van zwart en wit tot het sturende principe van het verhaal. De hoofdpersonen zijn twee jeugdvrienden: de witte, succesvolle Marc en de zwarte, marginale Simon. Ze zijn elkaars tegenpolen, toch is hun lot onlosmakelijk met elkaar verbonden. Het dramatische verhaal over hun problematische relatie is in wezen op een volledig rationele manier tot stand gekomen. Baudoin vertaalt de technische, grafische kwesties over de verdeling van zwart en wit naar de moeizame relatie tussen de twee jeugdvrienden met tegengestelde karakters. Dat dit niet leidt tot een kil gedachtenexperiment, komt doordat Baudoin zo gepassioneerd met zijn vak bezig is. Het magische moment waarop hij een penseel met oostindische inkt op het papier zet en het wit laat verdwijnen, is voor zijn gevoel echt een kwestie van leven en dood.

In sommige verhalen gebruikt Baudoin verschillende materialen en technieken om aan te geven hoe de personages de wereld om hen heen ervaren. *Als de tijd verstrijkt* (1982), de strip die Baudoin als zijn eigenlijke debuut beschouwt, beschrijft de verschillende levensfasen uit het leven van een kunstenaar. Zijn levensfasen zijn direct herkenbaar aan het materiaal en de stijl. De jeugd tekent Baudoin met vloeiende, vitale penseelstreken, terwijl hij de ouderdom verbeeldt met de grillige, spinnenwebachtige lijnen van de Rotringpen. In *Véro* (1999), dat gaat over het leven van jongeren in de hedendaagse flatwijken, is het penseel juist helemaal afwezig. Het is Baudoins pessimistische blik op het uitzichtloze bestaan van de jongeren, die hij alleen met de harde, meedogenloze lijnen van de Rotringpen kon tekenen. In het verhaal *Trilby* uit de stripreeks *Carla*, die Baudoin op scenario van Jacques Lob voor *(A Suivre)* tekende, geeft de tegenstelling penseel-pen de scheiding tussen werkelijkheid en fantasie aan. In een ander verhaal gebruikt Baudoin hiervoor afwisselend zwart-wit en de steunkleur blauw. Het verhaal

De weg van Saint Jean

Base des anges uit de bundel *Salade niçoise* (1999) is volledig met penseel getekend, maar ook hier is er variatie in techniek: een rauw clair-obscur voor de alledaagse werkelijkheid van het heden, en een meer heldere, lineaire, decoratieve stijl voor het geïdealiseerde verleden.

Muziek

Baudoin vergelijkt zijn werk vaak met muziek, jazz en moderne dans. Tekenen is als dansen, vindt hij, en omgekeerd: "De zwaluwen maken de hemel... dat zegt Betty... Ze schrijven in de lucht, een schrift dat zich oplost. Betty zegt ook dat het bij ons net zo gaat. Dat wij ook iets tekenen als we bewegen." (*Un flip-coca*, 1984). In *Het portret* laat hij op sommige plaatsen een danseres de emoties van de personages uitbeelden. De vergelijking met muziek vergemakkelijkt het analyseren in abstracte termen van de strip. Zo is het wit in Baudoins tekeningen te vergelijken met de stiltes in het werk van Morton Feldman. Feldman schreef lange composities die voornamelijk bestaan uit korte frases die worden gescheiden door stilte. Hij vond de bijdrage van de luisteraar even belangrijk als die van de componist en de muzikanten. In het hoofd van de luisteraar wordt de compositie pas voltooid. En als Baudoin zijn verhalen probeert te analyseren nadat ze voltooid zijn, kijkt hij "hoe de grote trom en de viool elkaar afwisselen". Baudoin probeert ook het omgekeerde: het vertalen van geluid in beeld. Toen hij *De huid van de hagedis* (1983) maakte, wilde hij de onomatopeeën, die in strips vaak als geluidseffecten worden gebruikt, vermijden. In plaats daarvan suggereerde hij geluid en beweging met zijn handschrift: "krachtige penseelstreken bij geweld, lichte bij tederheid."

Terwijl Baudoin in *Als de tijd verstrijkt* en *Carla* zijn techniek aanpast aan de verschillende 'werkelijkheden' (heden-verleden, realiteit-fantasie), gebruikt hij in *De eerste reis* (1987) juist steeds dezelfde techniek: een vloeiende penseelstijl, die voornamelijk bestaat uit dansende lijnen en suggestieve vlekken die ieder moment in abstracte patronen kunnen oplossen. In de eerste plaats is dit een weergave van het felle, verblindende licht en de diepe schaduwen van Nice, Baudoins woonplaats, waar het verhaal zich afspeelt. Maar er is nog een ander effect: juist doordat hij in dit verhaal grafisch gezien geen onderscheid maakt tussen impressies, gedachten en fantasieën, weet hij een indruk te geven van de gedachtenprocessen van de hoofdpersoon Mathieu. Baudoin tekent Mathieu met een open hoofd om te laten zien dat hij open staat voor de wereld. Grafisch is er ook geen onderscheid tussen zijn gedachten en de omringende werkelijkheid die Mathieu via zijn ogen en oren waarneemt. De indrukken stromen bij hem naar binnen en zijn gedachten projecteert hij op de werkelijkheid, maar zijn hersens slagen er nauwelijks in dit alles tot een coherent beeld samen te voegen. Soms wordt hij zo overweldigd door wat hij meemaakt - wanneer hij wordt uitgescholden of als hij hoort dat er een auto verongelukt - dat zijn hoofd letterlijk uit elkaar barst. Pas aan het eind van zijn zwerftocht door Nice komt Mathieu tot rust en gaat hij alles in perspectief zien. Zijn hoofd wordt weer bedekt: "Hij gaat met z'n hand door z'n haar, en die streling doet hem goed."

Opa

In plaats van een nauwkeurige beschrijving van de wereld, zoekt Baudoin naar de perfecte uitbeelding van de emoties van de personages, en van de manier waarop ze de werkelijkheid waarnemen. "Ik gebruik het penseel om emoties zo nauwkeurig mogelijk op papier te zetten. Geen ideeën, geen wereldbeschouwing, maar gevoel. Als het om emoties gaat, ben ik een perfectionist. (...) De liefde is het enige. Ik zou van alle mensen willen houden. Soms komt dat gevoel bij je op: wolken drijven over, arbeiders keren terug naar huis, een man veegt de stoep voor zijn winkel, een vogel strijkt neer, misschien hoor je een brandweerauto langsrijden. Hoe moet je dat allemaal vertellen? Hoe moet je uitbeelden wat je voelt voor de mensheid? Je voelt in je keel iets opkomen wat je aan de wereld zou willen vertellen, maar je weet dat je niet bij machte bent om het te zeggen... en dat is wat ik vertel..." Het zijn dan ook zijn onmacht en zwoegen tijdens het tekenen die Baudoin wil laten zien: "Ik knip tekeningen uit en plak ze over elkaar heen, ik wil dat je ziet dat het collages zijn. Daarom wil ik in mijn tekeningen niets verbergen, alles laten zien: de fouten, de goede dingen."

In *Opa* (1991), misschien wel zijn allermooiste verhaal, doet hij dit allemaal. *Opa* is een losjes geïmproviseerd, autobiografisch verhaal over Baudoins jeugd in de Provence in de jaren vijftig. Hij tekent zijn grootvader van moederskant vol liefde maar zonder

sentimentaliteit. Als kind werden Baudoin en zijn broer gefascineerd door opa's onsmakelijke gewoontes en zijn onbegrijpelijke kreten - herinneringen aan zijn ervaringen tijdens de Eerste Wereldoorlog. De bonkige, ruwe stijl doet recht aan het weerbarstige karakter van zijn grootvader, wiens lichaam even knoestig en verweerd is als de boomstammen die in de oude stapelmuurtjes groeien. *Opa* is een monument voor een landarbeider die nooit een lintje of een standbeeld kreeg, maar nu onsterfelijk is geworden door de penseel van zijn kleinzoon. Baudoin werkt sneller dan tijdens zijn voorgaande verhalen. Hij gebruikt geen documentatie en vertrouwt vooral op zijn geheugen, zodat hij zijn herinneringen zo onbevangen mogelijk op kan tekenen. De uitbeelding van de emoties die zijn herinneringen oproepen, is belangrijker dan een nauwkeurige reconstructie van het verleden, maar hij vermijdt surrealistische effecten of symboliek. Voor zover hij grafische effecten gebruikt, zijn deze bedoeld om het verhaal zo tastbaar en levensecht mogelijk te maken, zoals het geschepte papier waarop hij tekent - om het gevoel van de aarde op te roepen.

Wandelaar

De vrijheid die Baudoin zichzelf geeft tijdens het tekenen, is niet vrijblijvend: "Het belangrijkste is dat je weet wat je wilt doen en wie je wilt zijn. Je moet weten wat je doel is en welke weg je moet afleggen, zoals een wandelaar van Giacometti." Giacometti (1901-1966) is een Zwitserse schilder, tekenaar en beeldhouwer, met wie Baudoin zich verwant voelt. Net als Baudoin werd hij voortdurend geplaagd door het gevoel om niet te kunnen drukken wat hij wilde. Zijn wandelaars zijn ijle figuren die uit niet meer dan een paar dunne strepen bestaan. Maar ondanks hun kwetsbaarheid stappen ze met een vastberaden tred door het leven. Ze doen dit tegen beter weten in, want ze weten dat ze hun doel nooit zullen bereiken. Baudoin is zich van deze ongrijpbaarheid terdege bewust: "Ik kan me altijd maar moeilijk voorstellen dat een boek af is. Ik zou op dit moment zo opnieuw aan mijn debuut *Als de tijd verstrijkt* kunnen beginnen... Een boek, een tekening is nooit af. Een schilderij, een beeldhouwwerk ook niet. Ik ben niet de enige die er zo over denkt. Maar ik neig ertoe correcties te laten staan, mijn vergissingen te laten zien. Dat heeft ermee te maken dat ik wil aangeven dat die boeken niet voltooid zijn, maar in werkelijkheid deel uitmaken van een groter geheel waar ik nog altijd aan werk.'

Een voorbeeld hiervan is *De weg van Saint-Jean* (2002). Dat is geen conventionele strip, maar eerder een verzameling tekeningen die Baudoin in de buitenlucht heeft gemaakt en deels thuis heeft uitgewerkt. Het onderwerp is een bergpad in de buurt van zijn geboortedorp in Zuid-Frankrijk dat de aanleiding vormt voor gedachten over de zaken die hem bezig houden, zowel op persoonlijk als op artistiek gebied. Het project is nog in volle ontwikkeling. De Nederlandse uitgave is een half jaar later verschenen dan de Franse, en is daardoor al weer acht bladzijden dikker geworden. Bij iedere herdruk van *De weg van Saint-Jean* tekent Baudoin er weer nieuwe bladzijden bij.

Baie des anges

Ook in zijn andere strips keert hij steeds terug bij dezelfde thema's. Zo is zijn laatste verhaal *De ogen in de muur* (2003) - het eerste dat Baudoin volledig in kleur heeft gemaakt - een *remake* van *Het portret*. In feite vormen Baudoins strips zo samen één groot, onvoltooid verhaal - over de liefde, over hoe mensen met elkaar omgaan, en hoe iedereen zich met meer of minder succes staande probeert te houden in het leven. "Een Zweedse uitgever heeft mijn eerste drie verhalen, *Als de tijd verstrijkt, De huid van de hagedis* en *Un flip-coca*, gebundeld in één boek en het de titel *Liefde* gegeven. Ik heb het niet zelf verzonnen, maar ik kan me er goed in vinden. Tenslotte gaan al mijn verhalen over de liefde en misschien kunnen ze ook van al mijn verhalen één boek maken. Niet allemaal natuurlijk, niet de verhalen die ik met scenaristen als Frank en Lob gemaakt heb. Want hoewel mijn strips niet steeds over dezelfde personages gaan en evenmin een vervolgserie zijn, geeft het geheel van alles wat ik alleen heb gemaakt een duidelijke indruk van voortgang. Eigenlijk vertel ik altijd hetzelfde verhaal."

Arend Jan van Oudheusden

Bronnen:
Toon Dohmen [illegible] het avontgarde. Het humanisme [illegible]
Carl Meesters [illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible]
Emmanuel Guibert, Baudoin, Paris 19[illegible]
[illegible]

Opa

Prikbord

De **Incognito-reeks** is opgehouden te bestaan. De tegenvallende verkoopcijfers en de stress rond de organisatie hebben uitgever Robin Schouten doen besluiten een punt achter de reeks te zetten. Inmiddels is een bundeling verschenen van de deeltjes 3 t/m 15. Schouten wil zich toeleggen op het schrijven van scenario's, wat hij voor Erik Wielaert al deed met *De zwarte ijscoman*. ***HvS***

François Bourgeon hangt mogelijk zijn tekenpen aan de wilgen. Al langere tijd liggen hij en uitgeverij Casterman met elkaar in de clinch. Bourgeon wil naar een ander uitgever uit onvrede over het beleid van Casterman sinds de overname door Flammarion. Casterman houdt hem echter aan zijn contract waarin staat dat hij nog een derde deel moet leveren van *De Cyclus van Cyann*. De ruzie is zo hoog opgelopen, dat de uitgever hem al in maart 2002 een dwangsom van 1000 euro per dag oplegde voor iedere dag dat hij het album nog niet had afgeleverd. Inmiddels ligt de zaak voor de rechter. Bourgeon heeft nu aangekondigd te stoppen met tekenen als hij de zaak verliest. Ondertussen houdt de man zich bezig met het ontwerpen van glas-in-lood-ramen. ***HvS***

De amateurstripbladen **Stripper** en **Impuls** houden er mee op. Na jarenlang liefdewerk-oud-papier gooien de enthousiastelingen achter deze sympathieke tijdschriften het bijltje erbij neer. Jammer, want daar mee verdwijnt wederom een belangrijk podium voor beginnende striptekenaars. Wie vult de lacune op? ***HvS***

De fans van de serie ***De tien geboden*** (waarvoor scenarist Giroud samenwerkte met tien verschillende tekenaars) kunnen maar beter een cursus Frans gaan volgen. Uitgeverij Glénat brengt namelijk het staartje van de reeks (deel 11, met vijf korte strips als toetje voor de reeds afgeronde serie) niet in het Nederlands uit. De strips zijn getekend door TBC, Alain Mounier, Bruno Rocco, Michel Faure en Lucien Rollin, die ieder nog een niet afgerond verhaallijntje uit de reeks uitwerken. De cover is van de hand van Joseph

Intussen, op de redactie... Peter de Wit
Chef! Elke dag surf ik naar een stripforum op internet voor de laatste nieuwtjes en roddels!
Ga ik ook doen!
Wow! Chilling links!
Boeken-nieuws!
Recensies!
Bijdrages uit de hele wereld!
Incredible!
En hier!
Een stripdebat op het stripscherpst van de stripsnede!
Hihihi!
Die valse stripnicht heeft het forum ook gevonden!
Jemig, ik zit hier al uren... krijg best wel honger...
Maar het is zo verslavend! Elk moment kan er een scoop gepost worden!
Moet wakker blijven...
Wakker
RING
CHEF! Book
Zie je! BREAKING STRIPNIEUWS!
FIN

Prijsvraag: Boekenweektest

Sinds 2002 verstrekken Nederlandse bibliotheken tijdens de Boekenweek aan hun leden een cadeautje: de Boekenweektest. Waarom dat voor stripliefhebbers interessant is? Bijvoorbeeld omdat deze zogeheten *Boekenweektest* wordt volgetekend door gerenommeerde stripmakers. Na Peter van Straaten en Theo van den Boogaard viel dit jaar Willem de eer te beurt literaire klassiekers van een toepasselijke tekening te voorzien. De lezers van de *Boekenweektest* moeten dan raden naar welke bekende titel de tekening verwijst. De gratis af te halen *Boekenweektest* is een sympathieke vorm van leesbevordering. Het enige merkwaardige aan het cadeaubeokje is echter dat tot dusver geen enkele tekening verwees naar klassieke stripboeken, terwijl die toch ook volop bij de bibliotheken te leen zijn. Met dank aan Willem en uitgeverij De Harmonie vult *ZozoLala* nu deze leemte. De bonusvraag van de *Boekenweektest* van dit jaar is daarom: naar welke oerhollandse detectivestrip verwijst Willems tekening? Voor de eerste tien lezers die ons het juiste antwoord toezenden, ligt een gratis exemplaar van Willems fraaie bundel reisverslagen *Op reis met de razende reporter* klaar. ZozoLala, Postbus 344, 3720 AH, Bilthoven, zozolala@antenna.nl. Vermeld bij je reactie a.j.b. je naam en postadres.

Béhé. Daarnaast telt het boek nog een lang essay waarin wordt teruggeblikt op de reeks. Le Xième Commandement, Glénat, 96 p., ISBN: 2723444791. *HvS*

De fans van **Blake en Mortimer** krijgen weer een nieuwe tekenaar aan wiens stijl ze moeten wennen. Na Edgar P. Jacobs zelf en Bob de Moor, werd de serie door twee verschillende tekenaars voortgezet. Een daarvan,Ted Benoit, geeft nu de tekenpen over aan René Sterne (bekend van *Adler).* Die andere B&M tekenaar, André Juillard, heeft inmiddels laten weten er na het tweede deel van *De sarcofagen van het zesde continent* ook mee te stoppen. *HvS*

Binnenkort is het dan toch nog zo ver. Nadat het project enkele malen op sterven na dood was, opent het **Nederlands Stripmuseum in Groningen** op **8 april** zijn deuren. De datum staat bij het ter perse gaan van dit nummer nog onder voorbehoud, omdat het lid van het koninklijk huis die de opening moet verrichten mogelijk verhinderd is op die dag.
Het museum aan de Westernhaven bestaat uit drie etages. Op de begane grond komt er behalve de balie ook een stripwinkel. Op de eerste etage zijn diverse exposities te zien, die deels zijn ondergebracht in een doolhof. een permanente over de Nederlandse stripgeschiedenis en enkele wisseltentoonstellingen waaronder een over *Stripschrift,* Robots in de strip en reclamestrips. Op de eerste etage zijn ook drie ateliers na gebouwd (van Theo van den Boogaard, Erik Kriek en Don Lawrence) waar cursussen gegeven kunnen worden. Op de tweede etage is onder andere een spiegelhuis gebouwd waar op hoge snelheid mangabeelden in worden geprojecteerd. Ook is het omgevallen huis van de Biereco's nagemaakt. De organisatie gokt op 70.000 bezoekers per jaar.
Meer info. www.libema.nl *HvS*

In memoriam Don Lawrence (1928-2003)

Op 29 december 2003 is Don Lawrence in zijn Engelse woonplaats Jevington overleden aan de gevolgen van een longontsteking. Hij werd 75 jaar. In Nederland genoot Don Lawrence, vooral dankzij de reeks *Storm*, een grote populariteit. In eigen land kent vrijwel niemand hem.

Don Lawrence was een graag geziene gast op stripfestivals in Nederland. Toch kon hij zich blijven verbazen over de aandacht die hij op dat soort dagen kreeg van zijn lezers. Onvermoeibaar stond hij zijn lezers, jongens vaak, te woord en gaf hen raad als zij hun eigen tekenwerk aan hem lieten zien. Don Lawrence begon als broodtekenaar, die de ene na de andere reeks tekende in opdracht van Engelse jeugdbladen. Veel materiaal uit deze bladen werd in de jaren zestig aangekocht door de redactie van stripweekblad *Sjors*. Dat gebeurde ook met *Opkomst en ondergang van het keizerrijk Trigië*. Voor deze strip (die hij niet zelf schreef) schilderde Don Lawrence de pagina's direct in kleur. Hij heeft lange tijd niet beseft hoe uniek zijn manier van werken was. Evenmin wist hij dat zijn strip werd verkocht aan talloze Europese landen. Hij zag er zelf geen cent voor! In Nederland was *Opkomst en ondergang van het keizerrijk Trigië* een van de populairste strips uit *Sjors* en (later) *Eppo*, niet in de laatste plaats vanwege de mooie tekeningen Gaandeweg ging de redactie van *Eppo* zich steeds meer ergeren aan de racistische en fascistische tendensen in de strip, toch wilde zij graag door met de tekenaar ervan. Ze gingen naar hem op zoek en vonden Don Lawrence. Don greep de kans aan om aan de steeds dubieuzer wordende scenario's voor *Trigië* en zijn onbetrouwbare uitgever te ontkomen. Met Martin Lodewijk en Frits van der Helde bedacht hij de reeks *Storm*. Sindsdien heeft hij vrijwel alleen voor zijn Nederlandse uitgever gewerkt. *Storm* werd een nog groter succes dan *Opkomst en ondergang van het keizerrijk Trigie* en Don Lawrence werd wereldberoemd in Nederland. Hij was zelfs zo zeer bij de Nederlandse stripwereld gaan horen dat hij in 1994 de Stripschapprijs kreeg

Op 10 januari van dit jaar werd Don Lawrence postuum benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau. De onderscheiding werd bij zijn begrafenis uitgereikt aan zijn weduwe Elisabeth.

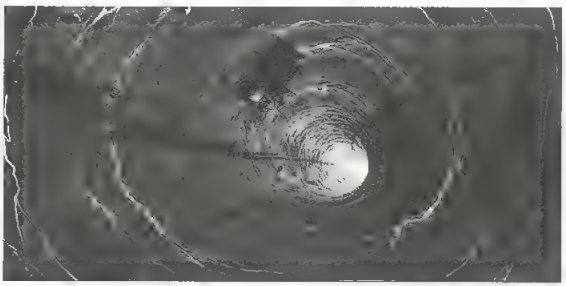

In Memoriam Eddy Ryssack

Striptekenaar Eddy Ryssack is donderdag 8 januari op 75-jarige leeftijd aan een hartaanval overleden. Ryssack was de eerste directeur van het Belgisch Centrum voor het Beeldverhaal in Brussel en de oprichter van het Vlaamse Onafhankelijke Gilde van Stripauteurs, maar verdiende zijn sporen vooral met zijn stripwerk.

Na een kortstondige carrière op een makelaarskantoor begint hij in 1954 als illustrator voor *Humo*. Daar maakt hij zijn eerste strip: *Kapitein Matthias*. In 1958 treedt hij bij Dupuis in dienst als tekenaar. Hij gaat werken voor de tekenfilmpoot van de uitgeverij en houdt zich onder andere bezig met de eerste tekenfilms van de *Smurfen*. Medio jaren zestig gaat hij ook strips tekenen voor *Robbedoes: Petrus Kwispedoi* en de vlooienstrip *Arthur en Léopold*, samen met de dan nog beginnende scenarist Raoul Cauvin.

In 1969 verlaat hij Dupuis en probeert als freelancer aan de bak te komen met zijn strips. Hij maakt onder andere de piratenstrip *Brammetje Bram* voor diverse bladen (in Nederland onder andere voor *Pep* en *Wham!)* en *Opa* voor *Eppo*. Daarnaast werkt hij voor tijdschriften als *Kuifje, Zack* en *Pilote.* Ryssacks Dupuis-verleden bleef altijd herkenbaar in zijn zwierige tekenstijl die paste in de traditie van andere *Robbedoes*-tekenaars als Franquin, Peyo en Berck.

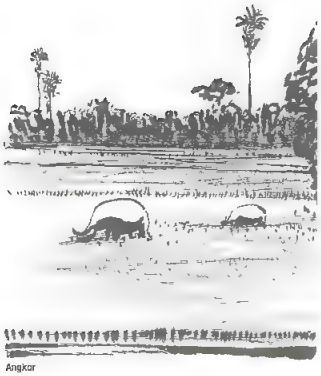

Angkor

Eind 2003 verschenen bij Oog & Blik maar liefst twee boekjes met werk van Mattotti. *Tussen vier muren* is een boekje van 176 pagina's (€ 12,00) met tekeningen van een man en een vrouw in allerlei verschillende houdingen. Beschaafde erotiek, maar alleen interessant voor wie alles van Mattotti wil hebben. Het zelfde kan gezegd worden van *Angkor*, het getekende verslag (112 pagina's, € 29,95) van een bezoek aan het Cambodjaanse tempelcomplex Angkor. Mattotti legde zijn indrukken zowel vast met Oost-Indische inkt en penseel als met pastelkrijt en aquarelverf op handgeschept papier. Dat levert mooie resultaten op en een uitstekend verzorgde, maar weinig verrassende boekuitgave. ***HP***

Op 16 oktober is, naar ons pas onlangs ter ore kwam, **Alain Bignon** overleden. Hij werd bekend met zijn strip *Het geloof heiligt de middelen* die hij in 1995 maakte met Jean-Claude Forest voor de toenmalige collectie Beeldroman van Dargaud. Bignon is 56 jaar geworden. ***HvS***

Het zal bijna niemand zijn ontgaan dat op 10 januari **Kuifje 75 jaar** is geworden. Op die datum in 1929 begon de publicatie van *Kuifje in het land van de Sovjets* in het katholieke blad *Le vingtième siècle*. Driekwart eeuw later is de nalatenschap van Hergé bovenal *big business* en tijdend voorwerp van hypevorming. Zo stroomt Steven Spielberg al jaren het gerucht de wereld in dat hij een *Kuifje*-film wil maken. Voor het 75-jarig jubileum kwamen er een *Kuifje*-munt, -postzegels, een hernieuwde uitgave van het onvoltooide *Kuifje en de Alfa-kunst* met dit keer nog meer onaffe tekeningen van de in 1983 overleden meester, verving *De Gazet van Antwerpen* voor een dag alle foto's voor plaatjes uit de *Kuifje*-albums en bracht uitgeverij Moulinsart (de club van Hergés weduwe en haar nieuwe man, die de rechten beheert) een verhalenbundel uit: *Met een kroontjespen*. Hierin brengen elf Belgische schrijvers, onder wie Geert van Istendael en Erik de Kuyper, de jonge reporter weer tot leven. In een van de verhalen knipt hij zijn kuif af. Dat mocht, maar een seksueel getinte scène tussen Kuifje en Bianca Castafiore was de reden dat één verhaal werd geschrapt. Te aanstootgevend. Tja… ***HvS***

Afgelopen zomer werd het agentschap Comic House dat de belangen behartigt van Hanco Kolk en Peter de Wit gebeld met de mededeling dat op korte termijn het blad *S1ngle Magazine* zou gaan verschijnen. Of de beide stripmakers hun strip **S1ngle** maar even een andere naam wilden geven, aangezien de uitgever de titel als merknaam had gedeponeerd. Tevens diende de domeinnaam www.s1ngle.nl overgedragen te worden. Bij Comic House ging men er echter vanuit dat de titel auteursrechtelijk beschermd was. De bood

LIFESTYLE
S1NGLE

Hanco Kolk en Peter de Wit

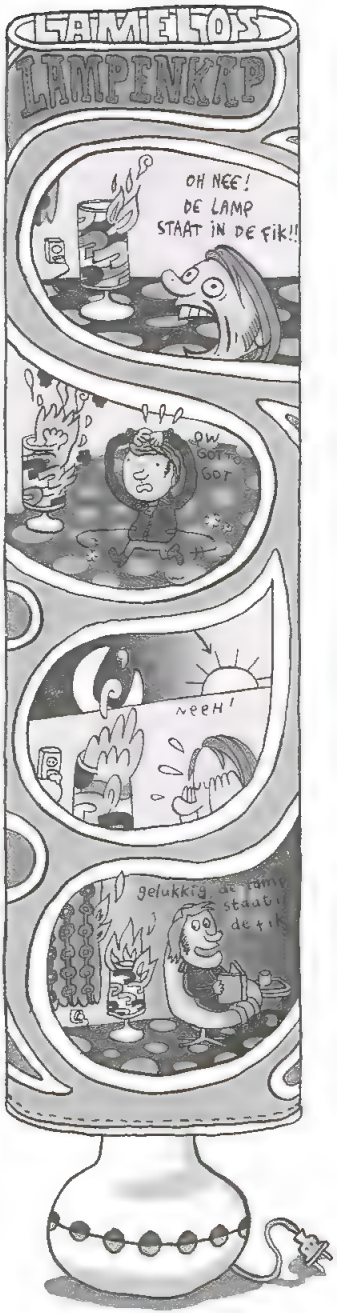

Prijsvraag De wind in de wilgen

In ons vorig nummer vroegen wij in welke recente andere strip - anders dan *De wind in de wilgen* - Courbets schilderij *L'origine du monde* voorkomt. En dat was niet *Vincent en Van Gogh* of *Isabelle Avondrood*, zoals sommige lezers per abuis meldden, maar het eerste deel van Tardi's *De stem van het volk* (p. 51). We wensen de tien prijswinnaars veel plezier met hun boek. Voor alle duidelijkheid hebben we hun namen onder het kopje Stripinfo op onze website www.antenna.nl/zozolala geplaatst. Elders in dit nummer kan iedereen zijn geluk nog eens beproeven met de Boekenweektest van Willem.

Agenda

Op zondag 7 **maart** kan iedereen in Leiden terecht voor de traditionele, jaarlijkse Leidse Stripdag. Tussen 12 tot 17 uur is er weer van alles te doen. Wat allemaal en waar precies? Zie: www.leidsestripshop.nl

De Wilrijkse stripdagen worden georganiseerd voor **13 en 14 maart.** In de Valaarhof aan de Letterkundestraat zijn de deuren open van 10 tot 17 uur. Info: www.stripdagen.stripcentrum.org

Stripclub Tafelrond houdt op zondag **4 april** een stripbeurs. In zaal Het Bad aan de Martelarenlaan Kessel-Lo (achter het station van Leuven) is iedereen welkom tussen 10 en 17 uur. Voor inlichtingen: J.P. Hendrickx, 016-236597.

Op tweede paasdag **12 april** kunnen liefhebbers hun dag doorbrengen in Delft, waar in zalencentrum Delftstede aan de Phoenixstraat een stripbeurs wordt gehouden. Voor informatie: www.strip2000.nl

In de Antwerpse zaal Schijnpoort wordt op **25 april** een strip-, platen- en cd-beurs gehouden: **Strips met een hart.** Van 10 tot 17 uur zijn de deuren open, de entree kost 2,50 euro. De opbrengst gaat naar een nazorgcentrum voor mensen met brandwonden. Er komt een speciale, luxe *Suske en Wiske*-uitgave, een veiling met Jef Nys-materiaal en er is een verrassing voor de eerste duizend bezoekers. Meer info, bijvoorbeeld over de aanwezige tekenaars: www.stripsmeteenhart.org

schap werd met geamuseerde verbazing ontvangen en daarna weer snel vergeten. Een wat naïeve houding, bleek enkele maanden later. De bladenmakers waren natuurlijk gewoon doorgegaan met hun plannen en in het najaar van 2003 verscheen officieel het eerste nummer van *Single Magazine*. Een inderhaast aangespannen rechtszaak moest uitkomst brengen en deed dat ook. De rechtbank stelde de stripmakers volledig in het gelijk; het blad diende met onmiddellijke ingang het gebruik van de titel te staken. Al voor de uitspraak deden de bladuitgevers vrij laconiek over de hele zaak. Alternatieven als *Single Magazine* lagen al klaar. ***JN***

De grote prijs van de stad **Angoulême** is dit jaar gegaan naar Zep, tekenaar van *Titeuf*. Dit betekent dat het festival volgend jaar voor een groot deel in het teken staat van zijn werk. Dit keer was dat van de laureaat van vorig jaar: Regis Loisel. De prijzenregen voor de beste albums van het afgelopen jaar was wederom groot. Als beste album van het afgelopen jaar werd *Le combat ordinaire* van Manu Larcenet uitverkoren. Beste debuut: *Betsy Blues* van Renaud Dillies en Anne-Claire Jouvray. Beste jeugdalbum: *Luuna* deel 2 van Crisse en Keramidas Publiekspriis. *Blacksad* deel 2 van Guarnido en Canales. ***HvS***

Frankrijk is weer een stripinformatieblad rijker. **Bédéka.** In het eerste nummer van dit nieuwe maandblad onder andere een interview met Rosinski, en artikelen over de (oude) series *Bob Morane* en *Tòn en Tinneke* De uitgever heeft er grote verwachtingen van, want het eerste nummer is in een oplage van 40.000 exemplaren in de kiosken verschenen. Prijs: 5,95 euro, meer info: www.bedeka.com ***HvS***

Al jaren verschijnt met de onregelmatigheid van een oude wekker het kwaliteit-

rijke periodiek **GR'NN**. Hoewel duidelijk geworteld in Groningen, de striphoofdstad van Nederland, bood en biedt het ook ruimte aan geestverwante stripmakers uit nabij gelegen buurtschappen als Oost-Souburg, Katwijk aan Zee, Tilburg en Ljubljana. Door die jaren heen heeft het blad een hoge kwaliteit weten te bewaren en het onlangs verschenen zestiende nummer is wat dat betreft geen uitzondering op de regel. Klinkende namen als Markus, De Leijer, Ruijters, Janssen en Vranken leveren werk dat de liefhebber het water links en rechts uit de mond doet lopen. En een onbekende grootheid als Pepijn Berghout past zich moeiteloos aan het hoge niveau aan.

Bijzonder aan dit nummer is wel de buitensporige hoeveelheid aandacht die aan de vormgeving en verzorging van de uitgave is gegeven; ringbandje, inlegvellen en opplakstroken maken het geheel een lust voor het oog. Jubel, jubel, en nogmaals schaamteloos gejubel. Al dat moois kost € 6,95 (exclusief verzendkosten) en is te bestellen via www.grnn.nl. Slijmen bij de goed geoutilleerde boekenboer is wellicht ook een mogelijkheid. ***JN***

Onomatopeia : Plink Plonk RayMan

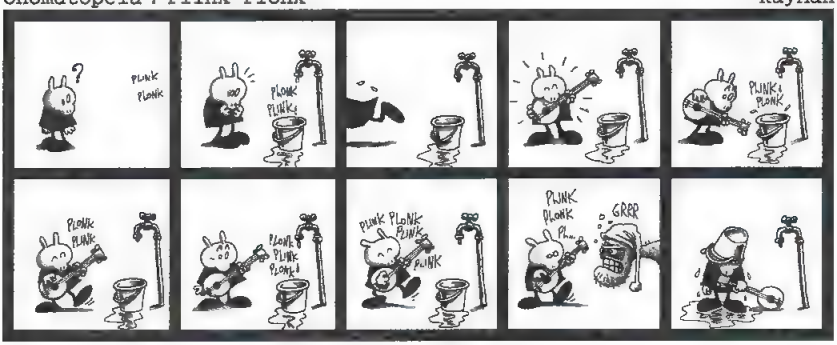

Crème de la bande

De innige relatie tussen Frankrijk en het stripverhaal heeft tot heel veel moois geleid. Franse auteurs hebben tientallen, zoniet honderden boeken gewrocht die tot het allerbeste van het beeldverhaal gerekend mogen worden. Ter gelegenheid van de Boekenweek 2004 biedt de *ZozoLala* redactie een persoonlijke keuze uit deze toptitels. Dertig *bandes dessinées* die geen lezer onberoerd zullen laten.

Soldaat Varlot (Tardi)
De niet te bevatten waanzin van de oorlog invoelbaar gemaakt door het terug te brengen tot een menselijke maat. Een juweeltje van Jacques Tardi.

De kat met de negen staarten (Fred)
Willekeurig album uit het werk van Fred, de aartsvader van de Franse stripabsurdisten.

Het spook van de goudmijn (Giraud/Charlier)
Het grafische hoogtepunt uit de Blueberry-reeks. Werk van Jean

Giraud, de man die voor de westernstrip deed wat regisseur Sergio Leone deed voor de westernfilm.

Bran Ruz (Auclair/Deschamps)
Mooie, gedragen vertelde beeldroman over de legendarische ellandstad Ys, van Claude Auclair en Deschamps.

Peter Pan (Loisel)
Superieure en zeer vrije stripbewerking van de gelijknamige roman, door Régis Loisel

De jacht (Bilal & Christin)
Na een aantal idealistische sprookjes te hebben gemaakt eindigden Bilal en Christin hun samenwerking met deze genadeloze afrekening met het Russische communisme

L'ascension du Haut-Mal (David B.)
Het ontroerende levensverhaal van David B.'s aan epilepsie lijdende broer. Verdient een Nederlandse vertaling

De eerste reis (Baudoin)
Poëzie in stripvorm. Daal met deze fantastische stripmaker af

tot in de diepten van je ziel.

De spookjonk (gezien vanaf de eerste rijen) (Forest)
Het hoogtepunt in het oeuvre van een eigenzinnige stripmaker Avant-garde, maar van de eerste tot de laatste pagina leesbaar en boeiend.

De vrouw van de tovenaar (Boucq & Carin)
Huiveringwekkende psychologische thriller met mooie surrealistische scènes. Boucqs beste strip.

Roulez jeunesse! (Baru)
Documentair portret van Noord-Franse working class-jongeren midden jaren zestig. De triomf van de rock 'n roll in de provincie.

De eerste reis (Baudoin)
Mensch, durf te leven. Man uit Nice doorbreekt zijn dagelijkse routine en ontdekt de schoonheid van het onverwachte.

De gezellen van de schemering (Bourgeon)

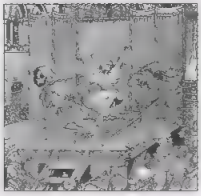

Rauw dneluk over de Middeleeuwen. Weinig herfsttij, maar veel magisch-realisme en personages van vlees en bloed.

De tanden van de haai (Boucq)
Jacques Tati meets René Magritte. Virtuoze humor van een virtuoos tekenaar

Léon-la-came (De Crécy/ Chomet)
Rake satire op de neoliberale leegte. Hallucinant op papier gezet door een getalenteerde jonge tekenaar

Vaarwel Morgendauw/Het gebroken geweertje (Tardi)
Alle elementen van Tardi's even bizarre als briljante universum komen hierin samen: een pastiche op de 19de eeuwse feuilletons, humor, avontuur, groteske personages en een aanklacht tegen de oorlog en het kapitaal

L'origine (Mathieu)
Hoogtepunt uit de helaas nog steeds niet vertaalde serie Julius Corentin Acquefacques, prisonnier des rêves van Marc-Antoine Mathieu, waarin hij (letterlijk) de grenzen van het medium strip opzoekt.

Familie Suikerbuik (Binet)
De grappigste strip van Franse bodem. Neemt op soms bijtende, soms ontroerende maar altijd hilarisch wijze de moderne maatschappij op de hak. Van

de reeks zijn jammer genoeg slechts enkele delen in het Nederlands verschenen.

Prosopopus (De Crécy)
Recent meesterwerk van grafisch virtuoos Nicolas de Crécy. Waar Franse strips vaak topzwaar worden van ronkende kaderteksten en dialogen, bewijst hij dat tekst volkomen overbodig is om een volwassen, boeiend beeldverhaal te maken.

Ardeur (Varenne)
Post-apocalyptische strip waarin de gebroeders Varenne de hardheid van menselijke relaties in een verdoemde wereld weten te vangen in zwart-wittekeningen die even gevoelloos zijn als het verhaal.

Jef Hans P. Toon Hans v S.

De Incal (Moebius/ Jodorowsky)
Science-fiction zoals het hoort te zijn: ondanks ongeloofwaardigheid die op de loer ligt, toch een volledig coherent toekomstbeeld scheppen waarin een anti held na veel actie het universum redt. Bovendien is de integrale Nederlandse uitgave schitterend verzorgd.

Asterix, De grote oversteek (Goscinny/Uderzo)
Had ook een ander deel uit deze overbekende, maar daarom niet minder briljante serie kunnen zijn (Cleopatra, Intrigant, Olympische Spelen). Het avontuur over de eerste toevallige ontdekking van Amerika en de ontmoeting met de Nøørmannen wint het bij mij toch.

Kermis der onsterfelijken (Bilal)
Bilal vermengt mythologie, science-fiction en relativerende humor tot een boeiende avonturenstrip, die door de intelligente vertelwijze de lezer uitdaagt.

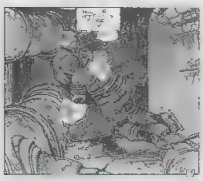

Meneer Johan 3, Vrouwen en kinderen eerst (Dupuy/Berbérian)
Heerlijk lang verhaal over een dertiger die het liefst adolescent wil blijven, maar zich moet conformeren aan zijn omgeving. Getekend in een zwierige stijl die na lezing doet verlangen naar een weekendje in de lichtstad.

De tanden van de haai (Boucq)
Krankzinnige avonturen van Fré van der Mugge die met afstand de grootste anti-held is uit de stripgeschiedenis. Door het bizarre verhaal vergeet je bijna hoe goed het getekend is.

De gezellen van de schemering (Bourgeon)
Sublieme trilogie met een Middeleeuwse setting, die zich op verschillende niveaus laat lezen. Uniek in tekenstijl, kleurgebruik, symboliek en historische authenticiteit.

De falangisten van de zwarte orde (Bilal /Christin)
Intrigerende jaren '70-strip, waarin - tegen een historische achtergrond van aanslagen door splintergroeperingen als de Rote Armee Fraktion - bejaarde veteranen van de Spaanse burgeroorlog de wapens opnemen tegen fascistische leeftijdgenoten, wat leidt tot een geweldsspiraal waarin beide partijen uiteindelijk niet meer van elkaar te onderscheiden zijn.

Het dagboek (Juillard)
Prachtig in beeld gebracht relatiedrama over de schoonheid en vergankelijkheid van de liefde, tegen een achtergrond van onovertroffen sfeerbeelden van Parijs.

De loopgravenoorlog (Tardi)
Zelden is de waanzin en de willekeur van het geweld van een oorlog zo overtuigend in beeld gebracht als in deze strip. Historisch verantwoord tot in elk detail en juist daardoor huiveringwekkend

Bran Ruz (Auclair/Deschamps)
Meeslepende interpretatie van de Bretonse legende van de door de zee verzwolgen stad Ys. Complexe verhaalstructuur, die door de auteurs feilloos wordt beheerst. Een roman vol sterke karakters, die elkaar naar de ondergang drijven.

Gerard Paul

Nooit Geweten

Pop!

Strip en popmuziek zijn nauw met elkaar verweven. Serge Clerc maakte strips over bepaalde liedjes, Peter Pontiac over artiesten, Bernard Cosey gaf luistertips bij zijn strip *Jonathan*, Charles Burns ontwierp een cd-hoes voor Iggy Pop, Dave McKean werkte voor de Rolling Stones als illustrator en massa's stripmakers spelen gitaar of zingen in een bandje. Bekendste voorbeeld is *German en wij*-tekenaar Fréderic Jannin die in 1985 een grote hit had met zijn bandje Zinno: *What's your name* (Bond, Ja-Ja-James Bond).

Maar behalve dat veel stripmakers zich laten inspireren door muziek, vervult strip op zijn beurt regelmatig de rol van muze van de muzikanten. Nogal wat bands hebben liedjes geschreven over strips. Zo hadden de Tröckener Kecks ooit een mini-hitje met *Rik Ringers. Monster Magnet* schreef eens het nummer *Ego the living planet* (op de cd *Dopes to infinity*), een verwijzing naar een gelijknamig *Fantastic Four*-verhaal van John Byrne. Op hun album *God says no* staat het nummer *Melt*, waarin de sterfdag van Jack Kirby wordt bezongen.

Een andere band die zich laat inspireren door strips is Eels. Niet alleen lieten zij hun cd-boekje van *Electro-Shock Blues* illustreren door de Amerikaanse small-press tekenaars Debbie Drechsler, Joe Matt, Chester Brown, Adrian Tomine en Seth. Ook zongen zij in het nummer *The sound of fear* (*cd Daisies of the galaxy*): "Some people like to call me Chuck, It's Charles and you are shit outta luck." Een verwijzing naar het werk van Charles Schulz. Aan Charlie Brown wordt ook gerefereerd door Celine Dion in haar lied *Ma chambre*, net als aan *Kuifje* overigens. En de avonturen van de laatste worden bezongen door de Amazing Stroopwafels op hun album *Macaroni in de nacht*.

Welke muziek- en stripnerd kan ons helpen aan nog meer voorbeelden?

Hans van Soest
Met dank aan Sigge Stegeman

Ook nutteloze kennis? Stuur tips voor deze rubriek naar: zozolala@antenna.nl

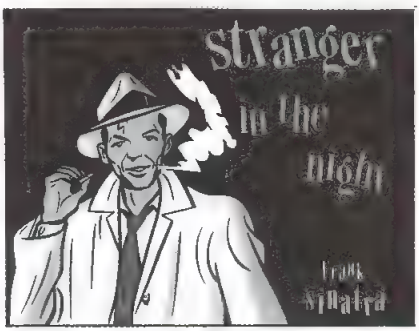

Clerc

Gerolf van de Perre schildert China in westerse beelden

Gerolf van de Perre (1965) is een laatbloeier op stripgebied. Maar hij debuteerde onlangs met twee boeken tegelijk: *Steenstof* en *Domweg dapper*. De eerste is eigenlijk een aflevering van *Het trage vuur*, een driemaandelijks tijdschrift op boekformaat over Chinese literatuur. Van de Perre verstrikt hierin een verhaal van de schrijver Bai Dao. Ook *Steenstof* is geïnspireerd op Chinese verhalen en Van de Perres eigen ervaringen in dat land. Het resulteerde in twee bijzondere albums. De Vlaming verdient zijn brood met het geven van schilderlessen.

Wanneer besluit een schilder strips te gaan maken?

"Dat was een samenloop van omstandigheden. Ik heb een opleiding beeldende kunst gevolgd en heb geleerd te schilderen op doek. Er broeide al iets. Dat kwam doordat mensen mij vragen gingen stellen over het verhaal dat mijn schilderijen vertelden. Ik leg alleen situaties om mij heen vast, waarbij ik louter observeer. De visuele indrukken die ik wil vastleggen, doe ik op in wat ik dagelijks om me heen zie: in de kamer, of het zicht uit mijn raam op straat. Mensen die mijn doeken zagen, wilden weten wat er gebeurde. Ik besloot mijn schilderijen zo in elkaars verlengde te plaatsen dat ze elkaar verduidelijkten. Ik wilde niet langer toelichten wat er gebeurde, maar het als het ware in mijn werk incorporeren. Zo kwam ik bij een soort beeldverhaal terecht, zonder dat ik uit die traditie voortkom.

Daarbij kwam dat ik op een gegeven moment wilde werken op papier. Ik was geïnteresseerd geraakt in dun rijstpapier, voor zijn lichte transparantie en zijn absorptievermogen, wat het erg geschikt maakt om etsen en houtsneden op af te drukken. Ik wilde werken met de techniek 'monotype': schilderijtjes op een drukplaat, waar ik dan dat rijstpapier tegen aandruk. Die techniek heb ik later ook gebruikt voor *Steenstof*. Toevallig zag ik rond die tijd strips die op die manier werden gemaakt: Thierry van Hasselt met een lijvig boek in monotype, Alex Barbier met zijn geaquarelleerde beeldverhalen, Olivier Deprez met een Kafka-adaptatie in houtsneden en erg poëtische boeken van Dominique Goblet en Stephano Ricci in een waaier van technieken. Hun voorbeeld liet mij het potentieel van het medium zien: de som van meerdere beelden achtereen. Op zich een heel oud principe. In de Middeleeuwen zetten miniatuurschilders ook al hun werken in een boek. Zo'n boek was destijds een waardevol bezit. Bovendien sprak het idee me aan om een groter publiek te bereiken met mijn werk, iets wat met een boek wel kan en met een schilderij dat door één persoon gekocht wordt niet. Ik evolueerde als het ware van schilder naar stripmaker. Het enige wat ik nodig had, was een zetje van buitenaf om de sprong te maken."

En dat was?

"Mijn vertrek naar Peking. In 1999 kreeg mijn vrouw, sinologe, daar werk. Zij verdiende het geld, ik had mijn handen vrij. Ik deed er enorm veel nieuwe indrukken op die ik wilde vastleggen, maar liever niet meer in allemaal losse werkjes. Ik besloot die aaneen te smeden tot één groot werk. Het moment én de tijd was er dus om met beeldverhaal aan de slag te gaan. Ik ben direct na aankomst in China begonnen aan *Steenstof*. Drie jaar later, vlak voordat we terugkeerden, was ik ermee klaar."

Waarop is *Steenstof* gebaseerd?

"Het eerste deel, een proloog in feite, is gebaseerd op een kort Chinees verhaal dat ik al kende. Het gaat over een steen waar een handvol dorpelingen trots op is, maar die wordt opgeblazen omdat er een schat in zou zitten. Het verhaal heeft een kras open einde. In navolging van de auteur heb ik besloten geen einde aan het verhaal te brouwen, maar ik laat het het verder gaan door het met andere personages op een andere plaats voort te zetten. Iedere lezer heeft zijn eigen interpretatie of er nu wel of geen schat in de steen zat, die vraag wil ik ook niet in het boek zelf beantwoorden. Voor mij staat het hele verhaal symbool voor kunst of religie. De schat is de niet ingeloste verwachting. Als je de steen opent, uit louter materialistische motieven, blijft er niets van over. In het verhaal heeft iemand het verhaal van de schat te letterlijk genomen. Hij had niet de instelling van de bewoners die gewoon vol waren van de steen. Zelf hield hij er alleen een brokstuk aan over met de inscriptie die een schat belooft. Dat brokstuk weet hij te ruilen tegen een rol kal-

ligrafie waarom gevochten zal worden in de rest van het verhaal, omdat ze van de hand is van niemand minder dan Mao."

Je koppelt het verhaal van de onttovering van de steen aan de sloop van de oude wijken in Peking voor het bouwen van een megalomaan opera-project.

"Ja, maar dat moet niet gezien worden als kritiek die exclusief is gericht op de Chinese politiek van vandaag de dag. Momenteel wordt Peking overhoop gegooid, onder andere als voorbereiding op de Olympische Spelen. Grondspeculatie is wellicht de motor erachter, want je ziet het er over het hele land en ik denk dat meerdere delen van de wereld vandaag de zelfde aanblik geven: driftige bouwwerken. Maar in Peking moet er inderdaad ook een enorm, Westers operagebouw verrijzen. Hier in Brussel kenden we dergelijke rigoureuze projecten ook in het verleden, bijvoorbeeld het justitiepaleis waar een halve volkswijk voor werd verwoest omdat daar het grootste gebouw ter wereld moest komen. Maar ik wil de oude wijken ook niet idealiseren. Die in Peking stonden propvol woningen zonder comfort, vol opeengepakte gezinnen die met z'n allen een kamer moesten delen en het toilet met meerdere buren. Ik heb in *Steenstof* een proces van stadsvernieuwing willen schetsen dat overal en altijd plaatsvindt, zonder daar al te veel commentaar op te geven. Het is ook mijn overtuiging dat een kunstenaar niet al te expliciet stelling moet nemen. Je staat een kunstwerk af en de lezers moeten er hun eigen interpretatie aan verbinden."

Hoe is *Domweg dapper* ontstaan?

"Ik kreeg een opdracht van *Het trage vuur*. Ze kenden mijn werk via mij vrouw die ooit voor het blad werkte. De redactie leek het een interessant concept een verhaal te vertellen in beelden. In korte tijd heb ik het verhaal gelezen, geïnterpreteerd en getekend. Hier en daar heb ik iets aan de compositie van het verhaal veranderd. Doordat de produktie van *Steenstof* lang duurde, kwamen beide boeken vrijwel tegelijkertijd uit."

Ik vond de strip sterker dan het verhaal.

"Misschien komt dat omdat ik het verhaal als het ware vertaald heb naar een Westers publiek. Zowel Chinese films, romans als schilderijen kennen een minder vaste structuur dan bij ons: ze bestaan uit losse elementen. Dat botst met onze cultuur. Wij zijn gewend aan verhaalbogen. Een Chinees schilderij kent bijvoorbeeld geen centraal perspectief: een plek waar vanuit het tafereel zich ontvouwt. Verhalen bestaan ook uit losse elementen die door de lezer zelf met elkaar worden verbonden. In het oorspronkelijke verhaal *Domweg dapper* blijft het bijvoorbeeld in het midden of de hoofdpersoon zich aan het eind inderdaad op de plek bevindt waar hij zo door werd aangetrokken. Bij mij is dat wel duidelijk, omdat ik daar het hele verhaal naar toe werk. Chinezen leggen dergelijke verbanden zelf, bij ons doet de schrijver dat."

Wat zijn je toekomstplannen?

"Ik heb de smaak te pakken. Ik wil zeker meer strips maken. Op *Steenstof* heb ik veel positieve reacties gekregen. Inmiddels heb ik een kleine werksubsidie gekregen van het Vlaams Fonds voor de Letteren. Ik werk aan een opvolger die ik misschien als een drieluik uitbreng, zoals soms in opera of theater."

Je tekeningen zijn onscherp. Daardoor creëer je afstand tussen de kijker en wat er op het plaatje gebeurt.

"Dat is een bewuste keuze. Ik observeer. Deels is dat ingegeven door de omstandigheden: in China ben en blijf ik nu eenmaal een buitenstaander, op een afstand. Reden waarom de publieke ruimte, waarin ik me wel kon begeven als tekenaar of fotograaf, zo'n grote rol speelt. Het verdringt de personages haast uit hun hoofdrol. Deels komt het ook voort uit mijn karakter; ik houd mijn emoties voor me. Door mijn onderkoelde stijl krijgen de lezers meer ruimte voor hun eigen interpretatie van het verhaal. Als een schrijver emoties te veel opdringt, slaat dat vaak dood. Je loopt dan het risico dat het verhaal ongeloofwaardig wordt voor het publiek.

Mijn tekenstijl komt natuurlijk ook voort uit mijn achtergrond. Ik ben schilder, geen striptekenaar die met harde contouren werkt. In bijvoorbeeld strips die in de klarelijnstijl zijn getekend, vormen lijn en kleur geen organisch geheel. Daar streef ik juist wel naar door met brokkelige contouren te werken." ***Hans van Soest***

Steenstof; uitgeverij Oogachtend; ISBN 9077549021; www.oogachtend.be
Domweg dapper; Het trage vuur aflevering 23; ISBN 9075910231; www.tragevuur.com

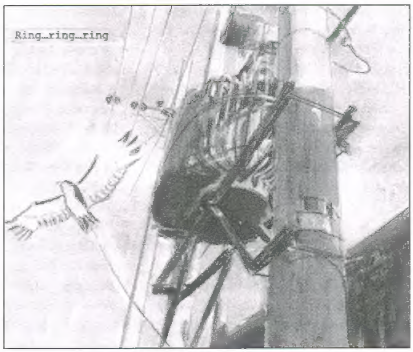

Stripvoorspelling

Dit overzicht van te verschijnen strips is gebaseerd op door de uitgevers aangeleverde informatie. Ondanks de zorgvuldigheid waarmee het wordt samengesteld, komt het regelmatig voor dat de boeken in werkelijkheid pas later verschijnen. Achter elk album staan de prijs (in euro's) en de uitvoering (slappe kaft/harde kaft) vermeld. Het cursieve commentaar is van de ZozoLala*-redactie.*

Te verschijnen in februari en maart 2004

Arboris

Fox one 2 (Garreta/Vidal) 6,50; hk.
De huurling 13 (Segrelles) 6,50; sk en 14,95; hk.
Konvooi 0 (Buchet/Morvan)
Het land van Langvergeten 13 (Laval/Makyo) 6,95/14,95; sk/hk. *Start van weer een nieuwe cyclus met weer een nieuwe tekenaar.*
Sanctuaire 1: USS Nebraska; 7,95; sk.
Schimmenspel 6 (Rollin/Dufaux) 6,50; sk
Barbara Wolf 1 (Maingoval/Marivan) 6,50; hk.

Arcadia

Slemper en Slof 1: Wagens in de Steppe (Sandron/Cauvin) *Jeugdsentiment. Eerste boekuitgave van de huzarenstrip die ooit in Robbedoes verscheen.*

Atlas

Het belang van Ernst (Bouden/Wilde) 13,50; hk. *Bewerking van het laatste toneelstuk van Oscar Wilde door de maker van Flikkerzicht.*
Fagin de jood (Eisner) 17,50; sk. *Leuk dat Atlas het stokje van de Eisner-vertalingen overneemt van Arboris.*
De kat van de rabbijn 2: De Malka van de leeuwen (Sfar) 16,50; hk.
Victor Hugo. Verbeelde gedichten (Diversen) hk. *Na Baudelaire's stripgedichten een tweede bundel.*

Boumaar

Bulletje en Bonestaak 6, 7 en 8 (Van Raemdonck/De Jong) 7,95; hk. *Herdrukken.*

Bries

Hic sunt Leones (Diversen) 24,95; sk. *Hier zijn de leeuwen. Bloemlezing van ambitieus Nederlandstalig striptalent als RayMan, Maarten Vandewiele, Stijn Gisquiere en Mieke Lamiroy. Verschijnt tegelijkertijd ook in het Engels.*

Dargaud

Hardy & Co. 3: Het rode vergif (Goetzinger/Christin) 5,25; sk.
Karaat 2; 5,25; sk.
De meesterssteenhouwer 3 (Stalner/Bardet) 5,25; sk.
De nieuwe ijstijd 3 (Jotim) 5,25; sk.
XIII 16: Operatie Montecristo (Vance/Van Hamme) 5,25; sk. *Van Hamme heeft eindelijk de knoop doorgehakt: nog 2 delen XIII-mysterie te gaan.*

Dupuis

Bij Sjaak 15: Het gat van het vat (Carpentier/Cauvin) 4,20; sk.
Cupido 15: Een geschenk uit de hemel (Malik/Cauvin) 4,20; hk.
De duivels van Alexia 1: De erfenis (Ers/Dugommier) 4,20; sk. *Occulte thriller.*
H.A.N.D. 2; 4,50; sk.
Jommeke 224: De rare kwibussen (Nys); sk.
Kid Paddle 9: Boing! Boing! Bunk! (Midam) 4,20; sk.
De kinderen 1 (Strassen) 12,95; hk *Psychologische oorlogsstrip van de maker van Deogratias.*
Lijf om lijf (Mardon) 12,95; hk. *Bitterzoete relatiekomedie. Nederlandstalig debuut van Grégory Mardon.*
Oscar 4: De Roddelkoning (Durieux/Lapière) 4,20; sk.
Roboboy 3: Hemeltjelief! (Cromheecke/Linthout) 4,20; sk. *Succesvolle kinderstrip van de tekenaar van Tom Carbon.*
Vrouwen in 't wit 25: Scheurbuik (Bercovicci/Cauvin) 4,20; sk.

Franka

Franka 18: Kidnap (Kuijpers) 6,95; sk.

Glénat

Dragonball 36; sk.
De dwaas van de koning 9 (Cothias/Troll) hk.
Een droom van steen 1 (Dethan/Collignon) hk. *Nieuwe serie van de maakster van Koning Eenoog.*
Roodmasker 10 (Cothias/Venanzi) hk.
Tamino 1 (Mael/Gibert/Nathal) hk. *Die Zauberflöte, Collectie Zwarte loge-stijl.*

Lombard

Alles van Vance 8: Ray Ringo (Vance); hk.
Biggles vertelt 6: De gebroeders Wright 5,50; sk.
Chick Bill 66: Koning Kaaskop (Tibet) 5,25; sk
Capricornus 9 (Andreas) 5,25; sk. *Na een aantal zwakkere delen is de serie weer ouderwets intrigerend.*
Halloween blues 2: Ik schrijf u uit Gettysburg (Kas/Mythic) 6,75; sk.
Het laatste jungleboek 1: De man (De Moor/Desberg/Reculé) 6,75; sk. *Een nieuwe blik op Kiplings jeugdklassieker.*

M

Agent 327 dossier 5: Dossier heksenkring (Lodewijk) 6,95/12,90; sk/hk. *Herdruk.*
Donjon avondschemer 1: Het drakenkerkhof (Sfar/Trondheim) 9,90; hk. *Spin off van de oorspronkelijke serie.*
Donjon ochtendgloren 1 (Blain/Sfar/Trondheim) 9,90; hk. Idem.
The making of Agent 327 (Lodewijk) *Bio- en bibliografie.*

Oog & Blik

Mijnheer Johan 3 en 4 (Dupuy/Berberian) hk. *Herdrukken.*
Fikser (Sacco) 18,50; sk. *Eerste Nederlandse vertaling van het werk van de baanbrekende stripjournalist Joe Sacco. Portret van een Bosnische paramilitair annex 'regelaar'.*

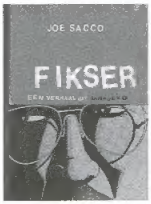

Gutsman 1 (Kriek) 9,95; sk. *Bundel van de comics 3 t/m 8.*
Victor Vallei 1 en 2 (Stanislas) *Avonturenstrip van de tekenaar van De avonturen van Hergé. Het eerste deel werd ooit voorgepubliceerd in Striparazzi.*

Rijperman

Kapitein Rob 13 en 14 (Kuhn) 6,95; sk. *Herdrukken.*

Standaard

Bakelandt 89: Als het mes valt (Leemans) 4,10; hk.
Boeboeks 7: Taaie Els (Adriaensens/Vincent/De Bel) 4,60; sk.
Fanny en co 5; 4,10; sk
F.C. De Kampioenen 31: Kampioenen op wielen (Leemans) 4,10; sk.
Getekend Marc de Bel 1: De zusjes Kriegel (Diversen/De Bel) 4,60; sk.
De grappen van Lambiek 1 (Vandersteen) 3,75; sk. *Herdruk van gags uit de periode 1955–1962.*

De rode ridder 201: Het boze oog (Biddeloo) 3,75; sk

Suske en Wiske 282: De breinbrekers (Verhaegen) 3,75; sk

Suske en Wiske 121: De duistere diamant (Vandersteen) 4,10; sk. *Herdruk met extra fotokatern naar aanleiding van de verfilming.*

Nero klassiek 49: De kromme cobra (Sleen) 4,90; sk.

Urbanus 104: Herman en Hermien (Linthout/Urbanus) 4.10; sk.

Niet aangekondigd toch verschenen

Affodil 1: De zielennemer (Defali/Corbeyran) Talent; hk.

Anachron 3: De veerman van de Kordilsbergen (Jurion/Cailleteau) Blitz; hk.

Apocalypse mania 5: Cosmose (Aymond/Bollee) Dargaud; 5,25; sk.

Atalante 3: De geheimen van Samothracië (Crisse) Blitz; hk.

Attila 6: Rome zien... en sterven (Bonnet/Mitton) Talent; hk.

Avonturen van Nonkel Zigomar, Snoe en Snolleke 2: Het mollenrijk (De Moor) Brabant Strip; 9,00; sk.

Bloed & stilte 13: Het systeem-Jurado (Barison/Corteggiani) Talent; 13,95; hk.

Casper & Hobbes: Het beste van Casper & Hobbes (Watterson) Big Balloon; 9,25; sk.

Chocolade met Franse frietjes (Trillo/Bobillo) Prestige; sk.

De clan van de draak 3: Godsgericht (Suro/Corbeyran) Talent; hk.

Cotton kid 2 (Pearce/Léturgie) Talent; sk.

Diosamante 2 (Kordey/Jodorowsky) sk.

Dirkjan 7 (Retera) Silvester; 6,99; sk.

Dokter Monge 1: Hermine (Chabbert/Bardet) Arboris; sk.

Domweg dapper (Van de Perre/Dao) tragevuur.com. *Strip van de maker van Steenstof gevolgd door een verhaal van de Chinese dichter Bei Dao.*

Dragonball 33, 34 en 35 (Toriyama) Glénat; 2,95; sk.

Durango 9: Het goud van Duncan (Swolfs) Arboris; 14,95; hk. *Herdruk.*

Een stap naar de sterren (Parnotte/Félix) Toog; hk. *Dickensiaans kerstverhaal met tekenwerk van de tekenaar van Hong Kong Triad.*

El Niño 2 (Pavlovic/Perrissin) Arboris; sk.

Elfquest 63: Dromentijd 2 (Pini/Pini) Arboris; 6,50; sk.

De expert 1: De triomf van Sint-Waldemar (Brada/Giroud) Glénat; 11,95; hk. *Historisch avontuur in Litouwen geschreven door de scenarist van De tien geboden.*

Fides 1 (Ploy) Blitz; hk. *Science-fiction.*

Fort Bongo (Loustal/Coatalem) 19,95; hk. *Zie Het laatste oordeel.*

Galfalek 1: De handschoen (Biancarelli/Gaudin) Talent; 13,95; hk. *Fantasy.*

Garulfo 1: Een kikker met ambitie (Maïorana/Ayroles) Arboris; hk. *Arboris neemt deze fantasyserie over van Casterman.*

Het geheugen van bamboe 1 (Malnati) Talent; hk.

Golden city 5: Het dossier-Harrison (Malfin/Pecqueur) Blitz; hk.

Golden cup 1: Daytona (Henriet/Pecqueur) Blitz; hk. *Spin-off van Golden city.*

De haas van Mars 9 (Guéra/Cothias) Talent; sk en 13,95; hk.

De heer van de duisternis 1: Het toverboek van Haleth(Dim D./Istin) Blitz; hk. *Nieuwe fantasyreeks geschilderd door de tekenaar van Aleph.*

De heren van Agartha 1 en 2 (Briones/Plongeon) Blitz; hk.

Het derde testament 4 (Alice/Dorison/Alice) Talent; sk.

Incognito Reeks bundel (Diversen) incognito@comic.com; *25,00. Bundel van de sympathieke Incognito-reeks vol aanstormend Nederlandstalig striptalent, die de uitgever wegens geldgebrek moest stopzetten.*

Joe Bar Team 5; Glénat; 5,95; sk.

Tatjana K.3: Het stigma van Longinus (Barison/Corteggiani) Dargaud; 5,25; sk.

Kapitein Rob 11 en 12 (Kuhn) Rijperman; 6,95; sk. *Herdrukken.*

Kinderleed Komix 3 (De Heer) Senoeni; 5,00; sk. *Autobiostrips van Margreet de Heer: "nu met broers!"*

Klein mirakel 1 (Griffo/Mangin) Blitz; hk.

Joop Klepzeiker 19 (Schreurs) Rechtdoortzee mijl op 7; sk.

Koblenz 2: Tijdens een maanloze nacht in Carthago (Robin) Arboris; sk.

Kookaburra Universe 1 (Crisse/Mitric) Talent; sk.

Kronieken van de zwarte maan 10: Vernietigende arend (Ledroit/Pontet/Froideval) Arboris; 14,95; hk.

Liefde en geluk almanak 2004 (De Jager) M; 12,90; sk

Frank Lincoln 3: Break-up (Bourgne) Talent; sk en 13,95; hk.

Lucky Luke integraal 14 (Morris/Goscinny) Lucky Comics; sk.

Luuna 1: De Nacht van de Totems (Keramidas/Crisse) Talent; hk.

Malemort 5: Verdwijnende schimmen (Stalner) Blitz; hk.

Max en Sven (Bouden) Nouga; sk. *Herziene en uitgebreide herdruk.*

Carmen McCallum 6: De zesde vinger van de Pendjab (Gess/Duval) Talent; sk en hk.

Mobilis 3: Minutieuze manipulaties (Durieux/Andreas) Blitz; hk.

Nash 7: De schaduwen (Damour/Pecau) Talent; 13,95; hk.

De oneven orde 1: Antwerpen 1585 (Teng/Miel/Cuadra) Lombard; 6,75; sk. *Nieuwe historische reeks van Paul Teng.*

De onsterfelijken 3: De passie volgens Nahel (Reculé/Desberg) Blitz; hk.

Op zoek naar Nemo; Sanoma; 4,50; sk. *Filmstrip.*

Opaal 3: Het groene litteken (Pellet/Arleston) Blitz; hk.

Over de grenzen van de tijd 1 (Pont/Abolin) Dargaud; 8,50; sk. *Koopje voor het eerste deel van deze heerlijke strip, die nu eens meteen in een goedkope versie wordt uitgebracht. Zie Het laatste oordeel.*

Het papier is op (Verwey) De Harmonie; sk. *Cartoons.*

Piet en Riet van de buis (De Kort) M; 12,90; sk. *Leuke cartoons van Hein 'Pardon lul' de Kort over de televisie-cultuur. Eerder verschenen in Het Parool.*

Prinses Aster 2: De voorspellingen van Madam Zora (Van den Bosch) Silvester; 6,99; sk.

De reizen van Alexander Icaro 1: De zonen van het Alhambra (Roca) Prestige; 6,99; sk. *Zie Het laatste oordeel.*

Retrospectieve Marc Sleen; Marc Sleen Fanclub; 32,00; hk en 79, 00; luxe. *Zie Het laatste oordeel.*

Septentryon 3: Sektor Glypha (Houot) Blitz; hk.

Slhoka 2: De tuinen van Sangali (Floch/Godderidge) Blitz; hk.

Sofaletta 7: Om Lioubov te redden (Arnoux/Hé) Talent; sk en 13,95; hk.

Spoorloos 6: Zusters in tranen (Vallée/Kraehn) Arboris; sk.

Star Wars Clone Wars 2: Triomf en Pijn (Diversen) Sanoma; sk.

Het territorium 1: Lijkschouwing (Espe/Corbeyran) hk. *Scenarist Corbeyran (Meesters van het spel) werpt zich nog maar eens op zijn favoriete genre: de vampierthriller.*

Tex: De vier moordenaars 3 (Kubert/Nizzi) Prestige; 5,99; sk.

Travis 5: Cybernation (Quet/Duval) Talent; hk.

Veerman tussen de sterren 2: Jason; Dargaud; 6,50; sk.

Het verband van de ring (Diversen) Silvester; 6,99; sk. *Strakke timing: tegelijk met kerstfilm LOTR een bundel Ring-parodieën uitbrengen van o.a. Civiello, Corbeyran en Morvan.*

De vloek van Amber 3: De barbaren van Deire (LeRoux/Contremarche/Dieter) Talent; hk.

Weena 1: Een kwestie van erfelijkheid (Picard/Corbeyran) Arboris; 6,95; sk. *Fantasy.*

Willems wereld 6: Ik zeg dat al jaren! (Oosterwijk) Sanoma; sk.

De wraak van graaf Skarbek 1 (Rosinski/Sente) sk. *Historische rechtbankthriller van de scenarist van Blake & Mortimer en de tekenaar van Thorgal.*

De zang van de vampiers 7: Ontmoetingen (Guerineau/Corbeyran) Talent; hk.

Zusje 2: Hoochbegaaft (De Jager) Rainbow; sk.

Uno Mundo wereldstrips

In het buitenland verschijnen stapels prachtige strips die ons taalgebied amper bereiken. Kwaliteit kent echter geen grenzen. Daarom hieronder een selectie van de meest opvallende buitenlandse titels van de laatste twee maanden. De prijzen in euro's vallen bij importtitels doorgaans wat hoger uit.

Les bandes dessinées

Accros de rap (Ptiluc/Joan/Harty) Albin Michel; 12,50; hk. *Satire op de Franse hip-hopwereld door de auteur van Pacush Blues. Yo, ça va kiffer!*

L'affaire se corse (Manook/Cordoba) La Mascara; 9,50; hk. *Curieuze groteneuzensatire op het Corsicaans nationalisme.*

Sam Bracken 1: La frontière du silence (Jarbinet) Glénat; 10,99; hk. *Ook opmerkelijk: thriller door As van de Katharentekenaar Jarbinet.*

Le chasseur de rêves (Max) La Cupula; 36,00; hk. *Bloemlezing van 30 jaar werk van een van de toppers van de Spaanse strip.*

En quête de l'oiseau du temps (Diversen) Dargaud; 39,00; hk. *Hommage aan fantasyklassieker Op zoek naar de tijdvogel met o.a. een uitgebreid interview met de auteurs en eerbetonen van Hermann, Giraud en Guarnido.*

Fabuleux furieux! (Diversen) Requins Marteaux; 14,50; hk. *Freaky hommage aan de Furry Freak Brothers door o.a. Trondheim, Baudoin en Emerson.*

L'immeuble d'en face (Vanyda) La Boîte à Bulles; 13,50. *Franse 'slice of life'-manga.*

Jesus 1 en 2 (Yoshikazu) Tonkam; 12,00; hk. *Japanse visie op het leven van de Heiland.*

Louise (Lizano/Queille) Charette; 10,00; sk. *De 'verbleekte herinneringen' van een Frans meisje.*

Menu (Diversen) L'An 2; 18,00; sk. *'Munografie' over J.C. Menu, een van de drijvende krachten achter L'Association*

Moments d'egarement (Blutch/Leconte) Casterman; 14,50; sk. *Samenwerkingsproject van de maker van Rapido Moderna en filmmaker Patrice Leconte.*

Montserrat. Souvenirs de la guerre civile (Ribéra) 12,50; hk. *Zeventiger Julio Ribéra haalt herinneringen op aan de Spaanse burgeroorlog.*

La nuit de l'Inca 1 en 2 (Duchazeau/Vehlman) Dargaud; 9,45; hk. *Speelse blik op de zonnecultus van de Inca's.*

Pour une poignée de polenta (Vanoli) Ego Comme X; 15,00; sk. *Tweede autobiobundel van de Franse Italiaan Vincent Vanoli.*

Reiser forever (Diversen) Denoël; 15,00. *Eerbetoon aan de baanbrekende humorist door o.a. Satrapi, Moebius en Baru.*

Smart monkey (Winshluss) Cornélius; 17,00. *Funny animal-kijk op de evolutietheorie.*

Super catho 1 (Cestac/Pétillon) Dargaud; 12,60; hk. *Uitbundige satire op het roomskatholieke Bretagne in de jaren '50 door de maakster van Stieren in hun sas.*

Sur la neige (Aubin/Wazem) Humanoïdes; 12,35; sk. *De lotgevallen van een sheriff in een provincieplaatsje in het noorden van Amerika. Debuut van Aubin.*

La table de Vénus (Roosevelt) La Boîte à Bulles; 22,00; sk. *Braziliaanse underground.*

Tap tap (Augereau) Flblb; 14,50; sk. *Reisverslag over Haïti.*

Le village qui s'ammenuise (Balez/Corbeyran) Dargaud; 13,00; hk. *Zedenschets van vijftig jaar Frans dorpsleven.*

XXe ciel.com 3 (Yslaire) Humanoïdes Associés; 13,90; hk. *Het langverwachte slot van Yslaire's intrigerende drieluik, terwijl de niet-francofonen nog steeds vergeefs wachten op de vertaling van deel 2.*

The comix

Absent friends 1 (Grist/Elliott) Amaze ink; $ 3.50; sk. *Nieuwe korte verhalen van Paul 'Kane' Grist.*

Be a man (Brown) Top Shelf; $ 3.00; sk. *Machostrip van Jeffrey 'Clumsy' Brown.*

Cats don't exist (Jis) Fantagraphics; $ 12.95; sk. *Engelstalig debuut van de populaire Mexicaanse auteur J.I. Solorzano.*

Foodboy (Swain) Fantagraphics; $ 9.95; sk. *Psychologisch drama op het Welshe platteland door de grande dame van de Britse undergroundstrip.*

The incorrigle Hulk (Bagge) Marvel; $ 2.99; sk. *Hulk-parodie door de maker van Hate.*

Lovecraft (Breccia/Giffen) DC Vertigo; $ 24.95; hk. *Horror met aquarellen van de zoon van Alberto Breccia.*

Maniac killer strikes again! (Sala) Fantagraphics; $ 16.95; sk. *Bloemlezing op vierkant formaat van neo-horrorcoryfee Richard Sala.*

The Octopi and the ocean (James) Top Shelf; $ 6.95. *Vrijwel tekstloze ode aan de zee door debutant Dan James.*

Plastic man 1 (Baker) Kyle Baker Publ.; $ 2.50; sk. *Pastiche op Jack Cole's klassieke comic door de maker van Why I hate Saturn. Tegelijkertijd verscheen een bloemlezing van cartoons van dezelfde auteur.*

Real stuff (Diversen/Eichhorn) Swifty Morales Press. *Bundel ruige autobioverhalen van Denis Eichhorn getekend door o.a. Peter Bagge, Chester Brown en Dave Cooper.*

Romance without tears (Diversen/Dutch) Fantagraphics; $ 22.95; sk. *Eerbetoon aan Dana Dutch, 'de grootmeester van de tearstained face': schrijfster van romantische pulpstrips uit de jaren '40 en '50.*

Rosetta 2 (Diversen) Alternative Comics; $ 19.95; sk. *Tweede deel van deze veelbelovende anthologie met bijdragen van o.a. Anke Feuchtenberger, Jason en Peter Kuper.*

Skidmarks: The complete Bic cycle, (Ilya) Active images; $ 12.95; sk. *Britse underground.*

Tell me something (Jason) Fantagraphics; $ 6.95; sk.

Underworld 5: My little funny (Kaz) Fantagraphics; $ 9.95; sk.

Van Helsing's night out (Mahler) Top Shelf; $ 12.95; sk. *Bloemlezing van de minimalistische humor van Oostenrijker Nicolas Mahler.*

Vertical (Allred/Seagle) DC Vertigo; $ 4.95; sk. *Luchtig portret van sixties New York door de maker van The Atomics.*

Vóx (Purvis) Absence of ink; $ 14.95; sk. Boekdebuut van Leland Purvis.

Warburger (Diversen) Stripburger; $ 24.95; sk. *Bloemlezing van hedendaagse oorlogsstrips door Oosteuropees stripcollectief.*

Deutsche Neue Welle

Das Antlitz der Isabella Krassnitzer (Herold) Ed. 52; 4,00; sk. *Vreemde berichten uit het Duitse Alltagsleben.*

Kratochvil (Mahler) Ed. Moderne; 10,90; sk. *Surreële krantenstrip uit Frankfurter Algemeine Zeitung van Nicolas Mahler.*

Saratz (Caprez/Schuler) Ed. Moderne; 12,00; hk. *Thriller door de maker van Luna Hotel.*

Tod eines Bankiers 1: Das Leben ist teuer (Gnehm) Ed. Moderne; 17,50; hk. *Cityvorming in Zürich gezien door de ogen van architect/stripmaker Matthias Gnehm.*

Vallat (Milano/Gloor/Moser) Ed. Moderne; 19,80; sk. *WO I-thriller.*

Colofon

Redaktie: Jef Nieuwenhuis, Hans van Soest, Toon Dohmen, Gerard Zeegers, Hans Pols
Vormgeving: Xander Elink Schuurman.
Vaste medewerkers: Maaike Hartjes, VLERK, Karin van Wylick, Bert Meppelink, Peter de Wit, Mark Horemans, Pieter van Oudheusden, Lamelos en Paul van Gremberghen.
Ook werkten mee: Gregory Charlet, Arend Jan van Oudheusden, Floris de Smedt, Willem.
Druk & Afwerking: Drukkerij Wilco (Amersfoort).
Voorplaat: Originele voorplaat van Gregory Charlet

Abonnementen zijn mogelijk voor één jaar (€ 11,25) of voor twee jaar (€ 18,–). Belgische CJP-houders betalen per jaar € 10, of per twee jaar € 15.
Abonnementen gaan in na storting van het totaalbedrag op Postbank giro 3253937 (NL) of Postgiorekening 000 – 1648405 84 (B) t.n.v. Stichting Zet.EL. te Bilthoven o.v.v. je eigen adres en evt. je CJP-nummer.

Copyright 2004 bij Stichting Zet.EL. Overname van artikelen, strips of illustraties enkel in overleg met de uitgever.
Oplage: 8.000 exemplaren
ISSN: 1382 8630

Redaktieadres ZozoLala: Postbus 344, 3720 AH Bilthoven, Nederland
E-mail: zozolala@antenna.nl
Website: www.antenna.nl/zozolala